

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

UNIVERZITA KARLOVA

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vliv náboženské konverze na identitu osob s kriminální minulostí

**The influence of religious conversion on the identity of individuals with
criminal past**

Jana Drastíková

Vedoucí práce: PhDr. Andrea Beláňová, Ph.D.

Studijní program: Psychologie

Studijní obor: Psychologie s rozšířením o speciální pedagogiku

2021

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vliv náboženské konverze na identitu osob s kriminální minulostí“ vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Andrey Beláňové, PhD. a všechny použité prameny jsem řádně citovala a uvedla v seznamu literatury. Zároveň souhlasím se zveřejněním práce v tištěné nebo elektronické podobě. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11. 7. 2021

.....
Jana Drastíková

PODĚKOVÁNÍ

Poděkování v první řadě věnuji vedoucí své bakalářské práce, PhDr. Andree Beláňové, PhD. za její trpělivost, nesmírnou ochotu a vstřícný a empatický přístup. Děkuji jí také za možnosti konzultací, v rámci kterých mi poskytla vždy cenné rady i podněty k zamyšlení. Dále děkuji PhDr. Zdeňce Chovancové za její podporu a udání správného směru, když jsem ho ztrácela. Děkuji také tátovi, který mi dal možnost studovat a Denimu za jeho nekonečnou trpělivost. V neposlední řadě děkuji kamarádce Adéle za její věčné připomínky.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou náboženské konverze u jedinců majících kriminální minulost. Jejím cílem bylo zjistit, jak se proměňují narativy týkající se identity těchto lidí a jak probíhal proces náboženské konverze. Práce se dále zabývá tím, zda se v narativech objevují v rámci náboženské konverze společné prvky.

Teoretická část bakalářské práce se zaměřuje na představení problematiky psychologie náboženství, konceptu identity a náboženské konverze. Detailněji je pak popsán Model náboženské konverze od Malcolma L. Rigsbyho, protože je využíván dále při analýze. V empirické části je popsána samotná analýza textů.

Výzkum probíhal kvalitativně pomocí metody narativní analýzy dvaceti čtyř textů. Zkoumaná svědectví byla sepsána lidmi s kriminální minulostí, kteří konvertovali a stali se součástí náboženské skupiny.

Výsledky naznačují, že se identita jedinců změnila. Změnily se i hodnoty, způsob vyjadřování a také sociální okolí. V průběhu náboženské konverze se vyskytovaly společné prvky, které jsou blíže popsány a rozebrány v empirické části bakalářské práce.

Klíčová slova: náboženská konverze, psychologie náboženství, patologické chování, kriminální životní styl, model náboženské konverze

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on the problem of religious conversion by the individuals having the criminal past. The aim was to find out how the narratives about their identities can be changed and how is the process of religious conversion. The thesis also deals with the fact if there are some common elements within the process of conversion.

The theoretical part of the bachelor thesis introduces the psychology of religion, the concept of identity and religious conversion. The model of religious conversion by Malcolm L. Rigsby is described more in details as it is used further in the analysis. The empirical part describes the analysis of the texts themselves.

The research was carried out qualitatively using the narrative analysis method of twenty-four narratives. The examined testimonies were written by people with criminal past who have converted and have become a part of some religious group.

The results suggest their identities have been changed as well as the values, the way of expression or their social environment. During the process of religious conversion there are some common elements that are described more in details in the empirical part of the thesis.

Key words: religious conversion, psychology of religion, pathological behavior, criminal lifestyle, model of religious conversion

Obsah

ÚVOD	8
1 Teoretická část	10
1.1 Psychologie náboženství	10
1.2 Identita	11
1.2.1 Přístupy k vymezení identity	13
1.2.2 Teorie identity	14
1.3 Náboženská konverze	15
1.3.1 Vliv náboženské konverze na identitu	19
1.3.2 Model náboženské konverze Malcolma L. Rigsbyho	22
2 Empirická část	26
2.1 Definice výzkumného problému a výzkumné otázky	26
2.1.1 Formulace cíle a otázek	26
2.1.2 Metody výzkumu	27
2.2 Metody sběru dat	31
2.2.1 Výběr výzkumného souboru	31
2.2.2 Etika výzkumu	32
2.2.3 Postup práce	32
2.3 Analýza textů	33
2.3.1 Vyskytující se postavy	36
2.3.2 Traumatické dětství	45
2.3.3 Proces náboženské konverze	52
3 Diskuze	65
4 Závěr	69
5 Seznam použité literatury	71
6 Seznam příloh	79

ÚVOD

Psychologie náboženství nemá v České republice dlouhou tradici v porovnání se zahraničními zeměmi, poněvadž před rokem 1989 patřila psychologie náboženství k nepovoleným vědním oborům. Od té doby již uplynulo téměř třicet let a stále se vynořují nové otázky, které si zaslouží pozornost výzkumníků.

V rámci psychologie náboženství se lze zabývat mnoha rozmanitými oblastmi, mezi které patří i náboženská konverze. Tento fenomén bývá zkoumán v souvislosti s jeho vlivem na identitu člověka (Rigsby, 2014; Magaldi-Dopman & Park-Taylor, 2010; Snook, Williams & Horgan, 2019). Ve společnosti panuje rozšířený názor, a to, že díky náboženské konverzi lidé budou šťastnější a spokojenější. Podle výzkumů je však toto tvrzení diskutabilní. Objevují se jak pozitivní, tak i negativní dopady konverze na identitu jedince (Paloutzian, Richardson & Rambo, 1999).

Bakalářská práce se zabývá problematikou náboženské konverze u lidí, kteří mají kriminální minulost. Celkově je třeba zabývat se touto problematikou, abychom zjistili, zda má náboženská konverze na tyto jedince spíš pozitivní nebo negativní dopad. Na základě zjištění by mohla být těmto osobám skrze náboženství poskytnuta pomoc.

Hlavním předmětem zájmu je to, jakým způsobem mluví tito lidé o své identitě po náboženské konverzi, jak se mění jejich hodnoty, způsob vyjadřování, sociální okolí a jak vykládají momenty, kdy se od víry vzdalují, nebo kdy konají proti pravidlům křesťanské morálky. Práce se zaměřuje také na to, jak proces náboženské konverze probíhá. Byla stanovena výzkumná otázka.

- Jak nově vnímají svou identitu po náboženské konverzi lidé s kriminální minulostí?

Ke zodpovězení výzkumné otázky mi dopomůže zodpovězení následujících podotázek.

- Jak nově mluví o své identitě jedinci po náboženské konverzi?
- Jak probíhá náboženská konverze ve zkoumaných narativech? Vyskytuje se nějaký společný vzorec?
- Jaké jsou důvody pro náboženskou konverzi?
- Jak se změnilo sociální okolí jedinců po náboženské konverzi?

Práce je členěna do dvou hlavních částí. První je teoretická část, která pojednává o hlavních konceptech, které budu využívat dále v empirické části práce. Je zde vymezena psychologie náboženství, aby bylo jasné, v jakém okruhu se čtenář práce pohybuje. Dále je přiblížen pojem identity, její vývoj a rozdíl mezi tradičním a novodobým pojetím. Pro práci je klíčové zejména novodobé pojetí, poněvadž připouští vývoj identity v průběhu celého života člověka a nezasazuje ho pouze do období adolescence, jako to dělají tradiční přístupy. Čtenář se rovněž dozví, jak s identitou pracují nejznámější teorie a jak se tyto teorie promítají do analytické části. Před tím, než se budu teoreticky věnovat vlivu náboženské konverze na identitu člověka, považuji za nutné vymezit náboženskou konverzi jako takovou a uvedu také její možné příčiny a průběh. S uvedenými příčinami posléze nacházím souvislosti v analytické části. Teoretickou část uzavírá teoretické vymezení modelu náboženské konverze Malcolma L. Rigsbyho. Čtenář je s ním obeznámen, neboť v praktické části jsou nalezeny souvislosti mezi popisem fází konverze v narativech a popisem fází konverze v uvedeném modelu.

Druhou částí je empirická část, která se již věnuje samotnému výzkumu. Uvádí ji metodologická část, ve které je přiblížen kvalitativní výzkumný design a narativní analýza. Ta je využívána při práci s výzkumnými daty. V této části je vymezen také výzkumný vzorek a výzkumné otázky.

Jediným zdrojem, ze kterého jsem v empirické části čerpala, jsou texty sepsané konvertity, kteří mají kriminální minulost. Literární žánr, ze kterého čerpám se nazývá svědectví, jehož cílem je ovlivnit čtenáře. Je proto možné, že si konvertité časový sled událostí přizpůsobili, aby se do příběhu co nejvíce hodil.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak konvertité vyprávějí o své identitě po uvěření. Dále je cílem najít v narativech společné prvky v průběhu náboženské konverze.

1 Teoretická část

1.1 Psychologie náboženství

Psychologie náboženství je věda zabývající se vztahem náboženských projevů vzhledem k psychologickým procesům (Holm, 1998).

Psychologie náboženství bývá nejčastěji považována za aplikovanou psychologickou disciplínu, čímž se odlišuje například od psychologie obecné, sociální či vývojové (Grom, 1992). Fenomén psychologie náboženství nemá v českém prostředí dlouhou tradici, jelikož před rokem 1989 patřila k nepovoleným vědním oborům. Psát se o psychologii náboženství mohlo pouze z hlediska *vědeckého ateismu* (Smékal, 1997).

Holm ve své knize chápe tuto aplikovanou psychologickou disciplínu jako vědu o vztahu náboženských projevů a psychologických procesů. Náboženskými projevy jsou myšleny jakékoli náboženské manifestace v lidském životě. Jedná se například o názory, způsoby chování či zážitky (Holm, 1998).

Psychologie náboženství se vyvinula ze dvou vědních oborů, které se ustanovily v devatenáctém století. Jedná se o obecné dějiny náboženství a o psychologii, ta se oddělila od filozofie. Takto byl podnícen i rozvoj psychologie náboženství (Holm, 1998). Ačkoli měla tato disciplína tradici už v Evropě¹, největší období rozkvětu měla psychologie náboženství na přelomu devatenáctého a dvacátého století ve Spojených státech amerických, kde se jí zabýval Stanley Hall. Ten je pokládán i za otce americké psychologie náboženství. Navázali na něj Edwin Starbuck se svým dílem *Psychologie náboženství* a Willian James se svým dílem *Druhy náboženské zkušenosti*, které vyšlo poprvé roku 1902. Toto dílo bylo posléze přeloženo do mnoha jazyků a ovlivnilo tak výzkumníky po celém světě. James byl přesvědčen, že náboženství je naprosto základní fakt lidského života. Díla již v době zhruba před sto lety pojednávala o účincích náboženské konverze na osobnost (Holm, 1998). Konverze jako taková bude v práci představena dále.

Cílem psychologie náboženství by měl být zejména popis náboženského chování a prožívání, tedy individuální stránka náboženství. Rovněž zkoumá vztahy religiozity

¹ Zabýval se jí například W. Wundt v rámci psychofyziologie a S. Freud nebo C. G. Jung v rámci hlubinné psychologie (Holm, 1998).

k dalším psychickým vlastnostem člověka a dopady náboženství na lidskou psychiku (Pechová, 2011).

Podle Paloutziana a jeho kolegů se náboženské změny projevují v naprostých základech lidského bytí. Lidé potřebují pociťovat smysl, sounáležitost a identitu. Jedním ze způsobů, jak k těmto aspektům dojít, je oddat se náboženství. Dalo by se říct, že náboženství má tak široké požadavky na jedince, že zasáhne do všech sfér jeho života. Obecně se tvrdí, že pokud někdo konvertuje k určitému typu náboženství, dojde v jeho životě k pozitivním změnám a dosáhne všeobecného stavu well-beingu². Paloutzian se svým týmem však upozorňuje, že dochází jak k pozitivním, tak i k negativním interpretacím účinků obrácení³. Ačkoli prožitek a dopad konverze každý interpretuje jinak, jedno je jisté, a to, že náboženská konverze je zkušeností, která hluboce mění život člověka (Paloutzian, Richardson & Rambo, 1999).

Tato životní změna je podstatná pro výzkumnou část, ve které bude sledován dopad náboženské konverze na identitu člověka a samotná změna způsobu života.

1.2 Identita

Ve srovnání s předchozími generacemi pojem identita nepředstavuje jen teoretický konstrukt, nýbrž získává stále větší subjektivní význam pro řadu lidí. V kontrastu s tradičními vývojovými pohledy, které charakterizovaly identitu jako vývojový úkol, jež má být naplněn v období adolescence, současná psychologie pojímá identitu jako proces, který sice začíná adolescencí, ale rozhodně jí nekončí (Macek, 2003).

Tato změna chápání paradigmatu je způsobena odlišným životním stylem. V průběhu minulého století se v moderních společnostech začal klást důraz spíše na jednotlivce než na skupiny a tím vzrostlo i vědomí vlastní hodnoty (Baumeister, 1987). Skutečnost vývoje pojmu je pro výzkumnou část podstatná. Narativy totiž sepsali dospělí jedinci, u nichž se tradičně předpokládá, že jejich identita bude již dotvořená a stabilní.

² V české psychologické literatuře se vyskytuje překlad well-being jako „pohoda“ či „osobní pohoda“ (např. Blatný a kol., 2010; Slezáčková, 2010).

³ „Obrácení“ bude pro potřeby práce používáno jako synonymum ke slovu „konverze“.

Podle Geista (2000) je identita „totožnost, jednotnost a neměnnost celku, stálá shodnost, stejnost se „sebou samým“ v prostoru a v čase“ (Geist, 2000, str. 88). Macek (2003) naproti tomu chápe identitu jako proměnlivou konstantu napříč životem dospělého. Konstanta vyjadřuje, že „[...] identita souvisí se zastavením, poznáním, pochopením, porozuměním a přijetím toho, kdo a jaký jsem“ (Macek, 2003, str. 197). Proměnlivost naznačuje, že jde o „trvalé úsilí, hledání, pochybování, ztracení a opětovné nalézání významu vlastního já [...] také o naději a touze v tomto hledání pokračovat“ (Macek, 2003, str. 197).

Definice identity se liší podle oboru, kterým se daná literatura zabývá a též podle kontextu, o kterém literatura pojednává. Obecné definice z oboru psychologie se setkávají v několika rovinách; pod tímto pojmem chápou pocit svébytnosti, jedinečnosti a odlišnosti jedince od ostatních. V psychologických pramenech je pojem identity nahlížen z více úhlů. Z jednoho pohledu je identita chápána jako kontinuita jedince v čase a z druhého jako sebeuvědomění a sebeprožívání, jež se projevuje jakožto nová kvalita vlastností a postojů (Vaňková, 2017). Identita umožňuje potvrzení životního příběhu a dosvědčuje, že naše konání má smysl v sociálních rolích, ale i v soukromí (Bačová, 2003).

Celkové vymezení identity je důležité pro hlubší pochopení analytické části, ve které je pojem identita klíčovou součástí. Pro potřeby práce je identita chápána jako koncept svébytnosti, jedinečnosti a sebeuvědomění. Jsou zahrnuty i hodnoty člověka a způsob jeho smýšlení a vyjadřování, který se může v průběhu života měnit.

Neodmyslitelnou součástí pojetí identity je i smíření se sebou samotným, s tím, že je člověk jaký je, a že hledá identitu právě takovým způsobem, jakým ji hledá (Macek, 2003). V analýze se setkáme s jedinci, kteří jsou nespokojeni s tím, jací jsou, jaký vedou život, jaké mají přátele, jak se chovají. Jsou tedy nespokojeni se svou identitou. Jsou nešťastní a nedokáží si sami pomoci. Je možné, že se skrze svou kriminální činnost snaží zjistit, kým doopravdy jsou, připojit se k nějakému společenství, získat přátele. Pocit vnitřní rozpolcenosti je však přivádí k touze po změně a dostávají se do společenství věřících, jak bude zřejmé z analýzy jejich narativů.

1.2.1 Přístupy k vymezení identity

Rozmanité definice pojmu v minulosti vyvolaly hlasy kritiky, které měly snahu o uspořádání, analýzu a nalezení shody v problematice týkající se identity. Základní dělení pochází od autorů Brubakera a Coopera, kteří se zaměřili na to, jak různí autoři k termínu přistupují. Určili dva hlavní pohledy, na základě kterých je v literatuře k identitě přistupováno. První z nich klade důraz nebo na popírá původní smysl pojmu, jde o rozdělení na *silné* a *slabé* přístupy k identitě (Brubaker & Cooper, 2000). Druhý pohled klade důraz buď na *osobní* nebo na *sociální* identitu člověka (Bačová, 2008).

Silné pojetí identity vychází z původního smyslu slova *identita*, který znamenal stejnost člověka v čase i v různých situacích. Identita je v tomto pojetí chápána jako něco, co každý má a nebo co každý hledá (Bačová, 2008).

Naproti silným pojetím identity stojí slabé, jež se záměrně rozcházejí s původním pojetím termínu. V tomto směru je kladen důraz na místo, čas i okolnosti, ve kterých se jedinec vyskytuje, protože na jejich základě je schopen identitu modifikovat. Slabé pojetí identity ji rozděluje na osobní a sociální. Osobní identita se váže k nitru člověka, k jeho sebepercepci, sebedefinování a celkovým představám, které člověk o sobě má. Zahrnuje významné vlastnosti osoby, jež slouží jako základní prvek pro individuální sebeúctu a respekt. Sociální identitu tvoří příslušnost k určité skupině lidí. Oba „druhy“ identity se však vzájemně ovlivňují a proplétají (Brubaker & Cooper, 2000).

V práci se zabývám proměnou narativů týkajících se identity. Přikláním se tak spíše ke slabému konceptu identity, připouštím totiž, že je možná modifikace pohledu na vlastní identitu.

Konstrukt sociální identity je zaměřen na obsahy týkající se členství ve skupině nebo v nějaké sociální kategorii. V širším psychologickém vymezení zde patří i vědomí sociálních rolí a identifikace se skupinovými standardy (Tyrlík, Macek & Širůček, 2010). Proměna sociální identity se vyskytuje v momentě, kdy se konvertita rozhodne pro obrácení a opouští svůj dosavadní životní styl. Opouští kriminální prostředí a přátele, nachází nové společenství věřících, přijímá nové skupinové normy a pravidla.

Osobní identita souvisí s vědomím vlastní jedinečnosti, autentičnosti a s vědomím odlišnosti od druhých lidí (Tyrlík, Macek & Širůček, 2010). Goffman rozumí osobní identitou ojedinělou kombinaci prvků v životním příběhu, která odlišuje jedince od ostatních

(Goffman, 2003). Analyzovaní konvertité si nejspíš budou uvědomovat svou odlišnost od jiných lidí i od většinové populace nejen tím, že mají kriminální minulost, ale posléze navíc konvertují. Skrze osobní identitu odpovídáme na otázku „Kdo jsem?“, „Jak mě vidí ostatní?“ (Macek, 2003; Morgensternová & Šulová, 2007).

Na jedince budu v analytické části nahlížet jak z perspektivy *sociální* identity, tedy jak se změnila skupina jeho přátel, tak z perspektivy *osobní* identity, tedy kým se jedinec cítí být.

Pro lepší pochopení dnešního pojetí identity pokládám za potřebné alespoň zhruba přiblížit významné teorie a jejich představitele, protože se do analytické části promítnou. V průběhu času pojem identity krystalizoval a na povrch vyplynulo mnoho souvisejících problémů.

1.2.2 Teorie identity

Mezi první a nejvýznamnější psychology, kteří se identitou podrobně zabývali, se řadí psychoanalytik Erik Erikson (1956). Dle Eriksona dochází k vývoji identity tradičně v období pozdní adolescence na základě spojení identifikací z dětství, současných identifikací a elementárních životních závazků.

Díky dosažení identity jedinec získá dojem vlastní jedinečnosti, také celistvosti⁴, docílí pocitu jisté osobní stability a sjednocení své zkušenosti v čase a v neposlední řadě i spolupatříčnosti ke specifickým ideálům a hodnotám. Taková integrace je dle Eriksona podstatou prospívajícího vývoje v následujících životních etapách. Jestliže proces splynutí proběhl neúspěšně, vzniká *difúzní identita*. Znamená to nepřítomnost nebo činné odmítání vymezení sebe samotného jako jedinečné osoby (Erikson, 1968). Právě *difúzní identitu* můžeme sledovat u konvertitů, kteří necítí zodpovědnost za své činy, za to, co se děje. Odvolávají se na Boha, který, vyslechl jejich modlitby, nebo na moc Dábla, poněvadž se snaží konvertity dostat na svou stranu.

Stryker, představitel symbolického interakcionismu, vidí identitu v propojení výběru role s jejím výkonem. Teorie ve směru sociálního interakcionismu se více vztahují k sociální identitě jedince a soustředí se i na internalizaci sociálních kategorií, nikoli jen na vlastnosti

⁴ Tedy splynutí jednotlivých zkušeností se sebou samým.

lidí (Stryker, 1968). Jestliže se jedinec rozhodne patřit mezi věřící, očekává se, že bude splňovat hodnoty, které role věřícího předpokládá. Jedná se například o docházení na shromáždění, modlení se, chování se podle pravidel církve a v případě potřeby být nápomocen ostatním členům církve či instituci církve jako takové.

1.3 Náboženská konverze

Pro bakalářskou práci je žádoucí definovat pojem náboženské konverze, poněvadž se jedná o ústřední téma, které je sledováno v souvislosti s přeměnou identity konvertujícího. Před náboženskou konverzí bývají často analyzováni jedinci agresivní, kradou, užívají nadměrné množství alkoholu a drog, kouří cigarety a bývají promiskuitní. Obklopují se podobným typem přátel jako jsou oni sami, tráví s nimi mnoho času a neberou ohled na to, že mají doma manželku s dětmi. Po konverzi dle narativů dochází ke zlomu, kdy tito lidé přestávají ze dne na den kouřit a vyléčí se i ze své závislosti na alkoholu nebo drogách. Jeden z narativů dokonce uvádí, že se jeho autor naučil po konverzi mluvit plynně anglicky. Nově si váží své rodiny, věnují se jí a tráví s ní mnohem více času. Dle narativů díky náboženské konverzi dochází k totální změně v osobní i v sociální identitě.

O fenomén konverze se zajímají vědy jako je sociologie, psychologie i teologie a každá z těchto vědeckých disciplín má na danou problematiku jiný náhled, ačkoli jsou hranice mezi nimi mnohdy nejasné (Halama, 2006). Doposud bylo provedeno velké množství výzkumů náboženské konverze využívajících psychologickou i sociologickou perspektivu, jedná se však o výzkumy pocházející ze zahraničí (Spilka, Hood, Hunsberger & Gorsuch, 2003; Popp-Baier, 2001; Jang, Johnson, Hays, Hallett & Duwe, 2018).

Společenské vědy⁵ se dlouhou dobu potýkaly s tím, jak nejlépe konverzi definovat (Rambo, 1993). Práce se pohybuje v psychologické sféře a zkoumá dopad konverze na identitu člověka, proto budu vycházet z definic, které se zaměřují na to, jak konverze působí na jedince. Mašková (2012) ve své studii definovala konverzi následovně „Konverzi můžeme nahlížet jako změnu, v rámci které se jednotlivec přihlašuje k určitému

⁵ Psychologie, sociologie i antropologie (Rambo, 1993).

společenskému náboženskému proudu a přijímá hierarchii hodnot, představ a postojů, které ostatní členové tohoto společenství zastávají“ (Mašková, 2012, str. 386).

V době, kdy člověk prožívá zvýšenou míru stresu nebo utrpení, dochází k *regresi*⁶, člověk se uchyluje k nadpřirozeným způsobům myšlení. Může se jednat o náboženství nebo o magický způsob myšlení. Zdá se, že tyto způsoby pomáhají v případě, kdy je všechna realistická naděje ztracena. Autor pokračuje ve svém příspěvku tím, že svědectví často pojednávají o zázračné transformaci, která vede z temnoty k zářivému světlu a ze ztracení k bytí. V narrativech lze sledovat výrazný kontrast mezi dřívějším utrpením a nyní lepším zlepšením situace. Pro konvertity se událost obrácení stává součástí osobní historie, o kterou jsou připraveni se podělit s ostatními. Jejich příběhy často přilákají pozornost, poněvadž představují nesmírně pozitivní transformace, které jsou velmi nevšední. Ačkoli chromí nezačínají chodit a slepí vidět, psychicky slabí, zoufalí a ti, kteří mají sebezničující sklony, se vymaňují z „temnoty“ (Beit-Hallahmi, 2014). Přesně tuto linku lze sledovat v analyzovaných příbězích. Konvertité se upínají k náboženství a v případě, že si v životě sami zdánlivě nedokáží pomoci, obrací se k Bohu, který jim pomoci dokáže. Postupně mu odevzdávají celý svůj život. Z příběhů vyzařuje pozitivní náboj, který tvoří kontrast se životem před konverzí.

Podle Jamese je konverze jeden z nejzvláštnějších fenoménů, který je hoděn psychologické analýzy. James ve svém díle hovoří o konverzi ve vztahu k pocitům, cílům, myšlenkám a potřebám, které se při konverzi dostávají do středu duševního dění. James dále zmiňuje dva typy konvertitů, rozlišuje je na základě jejich motivace. Prvním typem jsou lidé, kteří se rozhodli na základě chuti a racionálního rozhodnutí. Jedná se o postupnou konverzi, kdy sám jedinec vynakládá určitou míru úsilí. Druhý typ představují lidé, u kterých dojde k náhlé a nezáměrné konverzi. Jedinec tedy nijak o obrácení neusiluje, přijde samo (James, 1930). Typ náhlé konverze bývá charakterizován prožitím konkrétního okamžiku, který je doprovázen velmi silným emočním zážitkem (Hood, Spilka, Hunsberger & Gorsuch, 1996). Spolu s náhlou konverzí bývá pocíťována vlastní hříšnost, vina, nedokonalost, osobní krize, které se pojí s prožíváním negativních emocí. Naproti stojí ideál Boha, ke kterému chtějí jedinci směřovat, a který tvoří protiklad k prožívaným negativním emocím (James, 1930). Dodnes není zcela jasné, jestli prožívání těchto pocitů spouští proces konverze, nebo jestli konverze představuje jejich vyřešení. Jednoznačné ale je, že je přítomný silný emoční

⁶ Návrat k předchozím vývojovým stádiím (Geist, 2000, str. 247).

doprovod (Hood, Spilka, Hunsberger & Gorsuch, 1996). Pro bakalářskou práci je klíčový zejména náhlý typ konverze, protože se vyskytuje ve všech analyzovaných příbězích. Postupný typ konverze neplatí pro žádný z příběhů.

Mnoho studií se pokoušelo zjistit zásadní faktory, které pravděpodobně vyvolají proces konverze. Jedním z nejčastěji zmiňovaných i zkoumaných faktorů, který extrémně zvyšuje pravděpodobnost konverze, je zakoušení napětí nebo vysoké míry stresu před započetím samotného procesu (Zinnbauer & Pargament, 1998). Takovýto stres může zahrnovat například depresi, zmatenost, narušení sebeúcty, pochybnosti, závislostní chování a další. Pomocí konverze se tito jedinci snaží svůj problém vyřešit. Takovýto druh konverze je považován za jakýsi prototyp, je součástí téměř všech typologií konverze (Allport, 1960; Vergote, 1966; Pargamen, 1997). V analyzovaných příbězích se běžně vyskytuje závislostní chování, depresivní stavy a strach ze smrti, pochybnosti o způsobu života i o sobě samotném a pochybnosti o kvalitě svých vztahů. Jedinci s těmito problémy prosí Boha o pomoc ze závislosti, o pravé přátele a partnerku, o odpuštění.

Jako jeden z konkrétních problémů, který ve zkoumaných narativech souvisí s náboženskou konverzí, může být zmíněn právě stres, který jedinec zažil v období dětství, nebo celkový stres v rodině. Paloutzian, Richardson a Rambo (1999) se zabývali otázkou predispozic ke konverzi. Zdůraznili, že lidé, kteří měli v průběhu dětství či dospívání potíže, byli mimořádně náchylnější ke konverzi, protože jejich osobní a behaviorální potřeby nebyly adekvátně uspokojeny. Ke stejným výsledkům došla ve svém výzkumu i Ullmanová (1982). Respondenti v její studii uváděli vyšší stupeň emočního stresu během dětství i dospívání. Celkově hodnotili své rodiče negativněji a ve vyšší míře se na výchově dítěte nepodílel otec, který nebyl vůbec přítomen (Ullman, 1982). V analyzovaných narativech lze vzorec neúplné rodiny s chybějícím biologickým otcem také vysledovat. Je zcela normální, že konvertité vyrůstají s nevlastním otcem, který je psychicky i fyzicky trýzní. Není výjimkou, že jako dítě vidí, jak otec⁷ bije matku. Zpětně jsou tyto události při popisu prostoupeny strachem, protože se fyzický teror nedal dopředu předpokládat.

Podle vývojových teorií je nutné, aby dítě vytvořilo plnohodnotný vztah s primárním pečovatelem. Na základě tohoto vztahu se totiž budou utvářet další vztahy. Nejznámější teorií, která se zabývá vztahem mezi kojencem a primárním pečovatelem je teorie

⁷ V některých případech se jednalo o vlastního, v jiných o nevlastního otce.

attachmentové vazby⁸ a Kirkpatrick (1995) tvrdí, že tato teorie je důležitá i v rámci psychologie náboženství. Nejzřetelnějším bodem je víra v Boha⁹, se kterým je možno komunikovat a udržovat s ním osobní vztah. Bůh může sloužit jako postava, ke které se věřící připoutají. Tato vazba může koexistovat s attachmentovou vazbou na rodiče nebo na partnera, nebo ji může nahrazovat. Dále bylo zjištěno, že respondenti, kteří vykazovali úzkostně vyhýbavý nebo úzkostně vzdorující typ attachmentu v dětství, v dospělosti tíhli více v některých případech k náboženství oproti dospělým, kteří zažili bezpečný typ attachmentové vazby. Získaná data lze interpretovat tak, že Bůh slouží jako zdroj bezpečí a jistoty pro jedince, kterým v dětství bezpečná citová vazba chyběla (Kirkpatrick, 1997).

Není tedy pochyb o tom, že připojení se k určité náboženské skupině nebo přijetí nového systému víry může přinést zásadní změny. Často je náboženská skupina prostředkem pro dosažení změny, která se týká chování. Prvotní motivací nebývá samotná víra, nýbrž touha po změně. Probíhající změny jsou nicméně spojeny s přijetím nového systému víry, který pomocí nově se vyvíjejících etických norem slouží pro ospravedlnění vykonaných činů (Paloutzian, Richardson & Rambo, 1999). Touhu po změně svého chování, přátel i prostředí v příbězích budoucí konvertité rovněž popisují. Jejich hlavním motivem pro uvěření je chtít být součástí skupiny věřících, kteří jim ukazují láskyplné prostředí a ochotu vždy pomoci. Nedá se však tvrdit, že je jedinec „proměněn“ pouze vlivem skupiny nebo vnějšími vlivy. Sám se snaží najít východisko z nepříznivé životní situace, v níž se nachází, sám hledá prostředek pomoci. Jeho hlavním cílem je změnit prostředí, které by pomohlo zamezit nežádoucímu či sebedestruktivnímu chování. Tato skutečnost předpokládá, že osoba spíše aguje své osobnostní rysy namísto pokusu o jejich změnu (Paloutzian, Richardson & Rambo, 1999). Na druhou stranu lze jistě tvrdit, že konverze přináší změnu ve vnímání sebe sama u významného počtu konvertitů. Mnoho z těch, kteří se rozhodnou konvertovat tak činí ve snaze proměnit svou identitu a definování sebe sama. Tito lidé se snaží najít způsob, jak se změnit pozitivním směrem (Barker, 1984).

⁸ Autorem teorie attachmentu je John Bowlby. Tato teorie se zabývá vztahem mezi kojencem a jeho primárním pečovatelem. Teorie zdůrazňuje, že attachmentová vazba je důležitá pro následný psychický vývoj jedince (Bowlby, 1969). Mary Ainsworthová na Bowlbyho navázala a rozlišila tři základní druhy připoutání; bezpečný, úzkostně vyhýbavý a úzkostně vzdorující (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978).

⁹ Zejména v křesťanství (Kirkpatrick, 1997)

Vlivem konverze na proměnu hodnot člověka se zabýval Paloutzian (1981). Pomocí Testu životního smyslu¹⁰ zjistil, že skóre testu byl u konvertitů signifikantně vyšší než u běžné nevěřící populace, nebo u těch, kteří si svou vírou nebyli jistí.

1.3.1 Vliv náboženské konverze na identitu

Bakalářská práce se zabývá lidmi s kriminální minulostí, z toho důvodu se budu se vztahovat k nim. Pokud budou lidé s kriminální minulostí pozorováni v jakémkoli okamžiku konverze, očekává se, že jejich identita bude odlišná (Jang, Johnson, Hays, Hallett & Duwe, 2018).

Starbuck (1899) ve své studii týkající se konverze nechal subjekty popsat svůj zážitek konverze a následný náboženský život. Většina zkoumaného vzorku popisovala svůj stav před konverzí jako prožívání deprese, smutku, hlubokého zamyšlení. Pro většinu subjektů konverze znamenala sebetransformační zkušenost, jež vyústila v jásání, zakoušení nového života, míru, radosti a vnímání života na „vyšší úrovni“ oproti období před konverzí. Vnímání života bylo popsáno jako nesobecké s vyšším výskytem altruistického chování. Avšak takovéto vnímání se nedostavilo ihned po konverzi. Někteří respondenti uváděli, že ještě po nějakou dobu bojovali s pokušením navrátit se k nežádoucímu chování, jiní uváděli pochybnosti. V následné diskuzi budu sledovat, zda analyzované narativy odpovídají poznatkům ze Starbuckova výzkumu, nebo se s nimi rozcházejí.

Zda ke změně chování osoby dojde, závisí na tom, do jaké míry se pravidla chování, které náboženství zastává, liší od toho, co dříve daná osoba konala a zastávala. Obecně by se dalo říct, že aspekty osobního fungování budou ovlivněny konverzí v závislosti na míře novosti a přizpůsobení jedince náboženství (Paloutzian, Richardson & Rambo, 1999). Konvertující jedinec má ve velké většině kriminální minulost, což je jednoznačně v rozporu s křesťanskou morálkou. Zprvu mají autoři narativů problém své chování změnit, někdy žijí „dvojitý život“, kdy chodí na shromáždění a chovají se podle křesťanských pravidel, ale když ze shromáždění odejdou, užijí drogy nebo alkohol. Závisí tedy i na stádiu konverze. Na začátku se mohou dřívější vzorce chování vyskytovat častěji, v konečných stádiích se už vyskytovat vůbec nemusí.

¹⁰ Purpose in Life Test (Crumbaugh & Maholick, 1964), validizovaný u nás D. Dufkovou a S. Kratochvílem (1967).

Transformace identity prostřednictvím náboženství je kognitivní proces, jedná se totiž mimo jiné o změnu světového názoru i sebepojetí, což může vést jedince k tomu, aby viděl realitu jinou optikou v důsledku nového životního příběhu (Smith, 2003) nebo skrze optiku náboženství. Pomocí náboženství je jedinec schopen oddělit *staré Já* a *nové Já* (James, 1930), což se děje ve sledovaných narativích. Jeden z autorů se dokonce začíná jinak podepisovat¹¹. Náboženství umožňuje dostat druhou životní šanci, ať už se jedná o *nové Já*, které je darováno Bohem, nebo jde o Já, které člověk přirozeně má a je nově objeveno (Johnson, 2011). To potvrzují některé narativy, ve kterých se můžeme dočíst, že víru v Boha měl jedinec vždy, akorát byla někde hluboko v jeho srdci. Naštěstí je, díky Bohu, znovu objevena. Jedná se také o emocionální proces, protože je zahrnuto řešení viny jedince, které pramení z kriminální minulosti, stejně jako hněv a deprese ze skutečnosti uvěznění a souvisejícími ztrátami (Clear a kol., 2000).

O *kognitivní transformaci* pojednává teorie Giordanové a jejích kolegů, která spadá do symbolického interakcionismu. *Teorie kognitivní transformace* naznačuje, že pro zastavení páčání kriminální činnosti je zapotřebí čtyř typů vzájemně se prolínajících kognitivních transformací. Za prvé se jedná o otevřenost člověka ke změně; za druhé je potřeba zaujmout člověka, aby měl o změnu zájem a aby pro něj měla význam; za třetí má dojít ke konstruování náhradní identity, která je v souladu se společenskými konvencemi; za čtvrté má být páčání zločinu vnímáno jako něco negativního. Obecně se očekává, že jedinci budou vykazovat různé úrovně tohoto procesu v závislosti na stavu procesu transformace (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002). Konvertující jedinci skutečně přestávají páchat kriminální činnost. Tuto teorii lze propojit s nalezenými kódy v praktické části. V první fázi je dle teorie kognitivní transformace potřeba, aby byl člověk otevřen ke změně, což souhlasí s kódem *touha*¹². Ve druhé fázi je podle Giordanové třeba zaujmout člověka, což dělají zakódovaní *převozníci*. Ti ukazují budoucímu konvertitovi cestu víry. Ve třetí fázi podle teorie dochází ke konstruování nové, náhradní identity. To se děje skrze narativ Písma a s konstruováním pomáhají *pomocníci*¹³. Dochází k ospravedlnění a k Božímu odpuštění činů, které konvertité spáchali v minulosti, čímž se tvoří nové smýšlení o sobě, nová identita. A ve čtvrté fázi má dojít dle Giordanové ke vnímání páčání zločinu jako něčeho negativního. Tato fáze je zřejmá už když se konvertité setkají se svými *pomocníky*. Začínají být ovlivněni vírou

¹¹ Diesel I. Se po křtu začne podepisovat Diesel II. (Šťastný & Matulík, 2010).

¹² Touha se vyskytuje i v Rigsbyho modelu jako druhá fáze.

¹³ Pomocníci jsou důležití ve třetí fázi Rigsbyho modelu.

a jejich přístupem k životu. Ve zkoumaných narativech lze všechny čtyři *kognitivní transformace* sledovat.

Posléze Giordanová přidala ke své původní teorii navíc koncept *emocionálního Já* na základě názoru, že lidské poznání společně s emocemi tvoří propojený systém a nejedná se o protichůdné síly (Giordano, Schroeder & Cernkovich, 2007). Motivace ke změně zahrnuje jak kognitivní, tak i emoční aspekty, které vedou k lepším schopnostem regulovat a řídit emoce ve společensky přijatelných rovinách. Lidé s kriminální minulostí, kteří budou v procesu emocionální transformace, budou pravděpodobně schopnější regulovat a řídit své emoce, čímž se ztotožňují se společenskými normami oproti těm, kteří v tomto procesu nejsou nebo v něm zaostávají.

Giordanová se svým kolektivem dále tvrdí, že náboženství je jedním z hlavních hybatelů, které vyvolávají změnu mezi jedinci s kriminální minulostí (Giordano, Schroeder & Cernkovich, 2007). Jedná se totiž o proces. Členové církve těmto lidem citlivě ukazují, že to, co v životě dělají jim škodí, poněvadž kvůli tomu nedojdou do Božího království. Dávají jim také naději a ukazují alternativu k jejich způsobu života, jak bude zřejmé ve zkoumaných textech. Giordanová pokračuje a říká, že náboženství těmto jedincům poskytuje široký návod chování, a navíc velmi prosociální sebeurčení, jež je důležité pro kognitivní transformaci (Giordano, Schroeder & Cernkovich, 2007). Věřící lidé nejednají z hlediska autority, ale mají vřelý přístup a o člověka se skutečně zajímají. Ukazují mu, jakou cestou jít, aby se stal lepším. Koenig se svými spolupracovníky tvrdí, že náboženství patrně také usnadní proces emoční transformace, jelikož religiozita pozitivně koreluje s pozitivními emocemi a negativně s negativními emocemi (Koenig, King & Carson, 2012). Díky náboženské konverzi navíc lidé mohou budovat alternativní mezilidské vazby, které jim napomohou setrvat v kognitivní i emoční transformaci (Jang, Johnson, Hays, Hallett & Duwe, 2018). Toto tvrzení se shoduje s *Modelem náboženské konverze a transformace* Rigsbyho (2014), který pomocníkům přisuzuje důležitost. V analytické části lze vysledovat, že vznik nových mezilidských vztahů je pro konvertitu velmi důležitý, protože poskytuje oporu a sociální síť, na kterou se spoléhá a může s ní sdílet radosti i těžkosti.

Kromě uvedených faktorů kognitivní a emoční transformace, bylo zjištěno, že náboženství a konverze jsou pozitivně spojeny i s existenciální transformací. Výzkum byl proveden v instituci vězení. Prokázalo se, že konvertité a vězni, kteří se hlásili k víře, věřili spíše ultimátnímu životnímu smyslu a jakémusi životnímu cíli a účelu (Jang, Johnson, Hays,

Hallett & Duwe, 2018). Ve výzkumné části bude zřetelná linka, jak víra v existenci vyššího smyslu dává konvertitům naději, vytrvalost a pevnou vůli, aby nesešli zpátky ke kriminálnímu způsobu života. Když se k němu vrátí, tento vyšší smysl a životní cíl jim pomůže vrátit se zpět do procesu konverze.

1.3.2 Model náboženské konverze Malcolma L. Rigsbyho

Náboženskou konverzí ve vězení se zabýval také sociolog a právník působící v oblasti trestního práva, Malcolm L. Rigsby. V rámci svého výzkumu se specializuje na utváření identity, kriminalitu, desistanci¹⁴ a socializační roli náboženství. Ve své studii z roku 2014 vytvořil *Model náboženské konverze a transformace*, dle kterého se dá vysledovat počátek konverze, její průběh a výsledek. Je možné sledovat i směr proměny identity¹⁵ (Rigsby, 2014). Výzkumná část bakalářské práce se bude opírat právě o tento model a bude sledovat, jak se mění narativy autorů svědectví pod vlivem náboženské konverze. Ačkoli je bádání Rigsbyho omezeno pouze na danou instituci, stejné vzorce lze vysledovat i v narativech autorů, kteří za mřížemi nepobývali, avšak mají v minulosti zkušenost s kriminálním jednáním.

Jeho model bude využit v empirické části práce k analýze zkoumaných narativů, z toho důvodu je již v této části teoreticky přiblížen. Rigsby popisuje proces konverze ve vězení v následujících etapách.

1. Napětí

V první etapě je zdůrazněno, že ve vězeňském prostředí roste *napětí*, které vede k *touze* a k rozhodnutí změnit se. Tato skutečnost je navíc podpořená stigmatem a nálepkováním vězňů. Změna se může projevit buď jako touha změnit sebe samotné a své okolí nebo jako touha změnit prostředí věznice (Rigsby, 2014).

Ve vězení dochází k nárůstu frustrace, hněvu a strachu, což vyvolává onu potřebu změny. Zde Rigsby zmiňuje důležitou úlohu *pomocníků*, kteří jsou přítomni pro konvertity a pomáhají jim v procesu konverze i transformace setrvat. Pomáhají jim také uvědomit si

¹⁴ Tzn. ukončení trestné činnosti.

¹⁵ Rigsby se ve svém výzkumu soustředí na změnu identity prosociálním nebo antisociálním směrem (Rigsby, 2014).

vlastní zodpovědnost. Právě zde může učení *pomocníků* ukázat alternativu náboženství jako jednu z několika prostředků transformace a změny.

2. Touha

Člověk začíná hledat cesty, jak se přizpůsobit, nebo hledá další alternativní cesty, kterými by vzniklému tlaku ulevil. Na začátku se může jedinec snažit změnit své prostředí a hledat skupiny, které poskytnou ochranu, nebo se může snažit změnit své bytí. *Napětí* bývá zesíleno nálepkováním a stigmatem, což způsobuje narušenou identitu a na to musí jedinec reagovat (Goffman, 2003). Dokonce i v rámci instituce vězení dochází k nálepkování, což má za následek stigma tamějších lidí. Odstranění nálepek je velmi obtížný, ne-li nemožný proces, poněvadž sociální stigma je institucionálně posíleno v celé společnosti a nejsou systematicky využívány žádné procesy, které by pomohly s odstraněním těchto nálepek. To se mimo jiné ukázalo i ve vyprávění konvertitů. Vězení jako totální instituce maximalizuje potenciál napětí a tlak. Vězni se setkávají se zvýšenou mírou nálepkování ze strany společnosti, médií, vězeňského personálu i dalších vězňů. V kontrastu jsou náboženství a duchovní, kteří poskytují vězňům prostředek, jak se s nálepkováním a stigmatem vyrovnat. Nabízí totiž jedinci prostor, aby se snažil porozumět sobě samému. Poskytují mu pocit sounáležitosti a bezpečí a určitou formu východiska z obtížné situace. Tím, jak se jedinec spojuje s *pomocníky* a dalšími, se vytváří nová komunita a vzniká pocit sounáležitosti (Rigsby, 2014).

3. Pomocníci

Společně s novou komunitou vznikají nové sociální vazby, též povinnosti a odpovědnost nejen k sobě samému, nýbrž i k ostatním. K udržování vazeb, závazků i přesvědčení v souladu s převládajícími normami skupiny napomáhá teorie sociální kontroly a teorie vazby. Vazby skupiny slouží k podpoře žádoucího chování a k dodržování hodnot náboženské komunity, což může podporovat normy většinové společnosti (Anderson 2006). Stručně řečeno, silná pouta posilují propojení jednotlivce se skupinovou identitou. Rigsby poznamenává, že chování odsouzených pomáhají regulovat *pomocníci* a sdružení zorganizovaná v rámci náboženské skupiny, která jsou křesťanskými konvertity označována jako „rodina“ (Rigsby, 2014).

Jsou to hlavně sociální vazby, co brání lidským bytostem v odchýlení se od sociálních hodnot a zabraňují antisociálnímu jednání (Hirschi, 1969). Ve vězení je náboženství jedním ze způsobů, jak alespoň nějakým způsobem ovládat svůj život a osud a zároveň vytvářet silné sociální vazby.

Pomocníci jsou mimo jiné potřební proto, že každá náboženská skupina má systém, který tvoří smysluplné symboly, pojmy, rituály¹⁶ a další. *Pomocníci* v nich hrají klíčovou roli. Skrze *pomocníky* jsou totiž tyto hodnoty sdíleny s novými členy. Dalo by se říct, že každý člen prochází určitým procesem socializace, skrze který se učí, jak může a má rozumět určitým událostem, zážitkům a způsobům chování (Holm, 1998).

4. Transformace

Konvertující vězni jsou neustále pozorováni a testováni ostatními, kteří se snaží zjistit, zda je proces konverze skutečný, nebo ne. Test reality spočívá v tom, že je konvertující jedinec sledován, zda je skutečně tím, za koho se vydává. Jedná se zejména o podstatu vlastní identity a přidružení se k určité skupině. Avšak i ti, kteří jsou „skuteční“ a myslí konverzi k náboženství vážně, mohou mít období „záchvěvu“, kdy se ozývá bývalá identita. Náboženství napomáhá jedinci zvládnout test reality tím, že ho posiluje. Slouží jako pomyslná „schránka“, v níž praktiky, pravidla a dogmata vedou jedince k odpovědnosti. Rigsby zjistil, že ve většině případů jedincův *pomocník* a členové skupiny posilují interpretace protispolečenských činů jedince skrze pohled náboženství, který ospravedlňuje problémové chování s ohledem na konkrétní příčiny (Rigsby, 2014). Toto ospravedlnění napomáhá zodpovědět otázku, kterou si často i samotní odsouzení kladou „Jak mohl tak dobrý člověk vykonat tak špatnou věc?“ Otázka je zodpovězena tím, že je vina dána jinému člověku (Sykes & Matza, 1957). Během *transformace* dochází skrze společenství *pomocníků* k neutralizaci kriminálních činů jedince a k vysoké míře interakcí mezi společenstvím a konvertujícím. To vede k vytvoření silných citových vazeb, závazku, zapojení se do činnosti v rámci společenství a k posílení víry. Tyto vzniklé prvky posilují povinnost transformace v souladu s normami a hodnotami nové referenční skupiny (Rigsby, 2014). V analyzovaných textech se vyskytují všechny uvedené aspekty *transformace*.

¹⁶ Tvoří „strukturu věrohodnosti“ (Holm, 1998, str. 20).

V případě, že se jedinec začleňuje do náboženského společenství, přijímá vysvětlující modely a vzorce chování, které začíná uplatňovat jako své vlastní. Zvnitřňuje tedy obsah víry i rituály, které rovněž umožňují zážitky na osobní úrovni. Pokud vše probíhá správně, je zakoušena integrita a prožívána identita (Holm, 1998).

2 Empirická část

2.1 Definice výzkumného problému a výzkumné otázky

V následující části bakalářské práce bude představen kvalitativní výzkum, který byl v práci aplikován pomocí narativní analýzy svědectví¹⁷ týkajících se náboženské konverze jedinců, kteří vedli kriminální způsob života. Svědectví sepsali jednak lidé, kteří mají kriminální minulost, ale i ti, kteří mají zkušenost s pobytem ve vězení. Předmětem výzkumu je proměna jejich pohledu na vlastní identitu.

2.1.1 Formulace cíle a otázek

Ke zpracování výzkumné části bakalářské práce byl zvolen kvalitativní výzkum, jelikož nejlépe do hloubky postihne danou problematiku a umožní zachytit skutečnost, jak o sobě konvertité nově smýšlí, jak vyprávějí svůj životní příběh a proč jej vyprávějí právě tak, jak jej vyprávějí. Bude také analyzováno, jak proběhl proces konverze a proměna identity.

Na počátku výzkumu jsem měla úmysl věnovat se pouze jedincům, kteří mají zkušenost s pobytem ve vězení. Zdálo se mi, že právě zde bude možné nejlépe vysledovat změnu narativu týkající se jejich identity po náboženské konverzi. Ve finále však byli zahrnuti i lidé, kteří zkušenost s vězením nemají, nicméně jejich chování v minulosti vykazovalo prvky patologie¹⁸. Díky uvěření se tohoto chování vzdali a rozhodli se žít v souladu se společenskými a křesťanskými normami. Také u nich, v důsledku konverze, došlo k proměně vnímání vlastní identity, a proto byli také zařazeni do výzkumu.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jak konvertité mluví o své identitě po náboženské konverzi a jak proces náboženské konverze probíhá. V práci se též zaměřím na to, zda se v rámci procesu náboženské konverze v analyzovaných narativech vyskytují společné prvky.

Výzkumná otázka tedy zní,

„Jak nově vnímají svou identitu lidé s kriminální minulostí po náboženské konverzi?“

¹⁷ Pro potřeby bakalářské práce užívám pojmy „narativ“, „svědectví“, „příběh“ a „text“ jako synonyma.

¹⁸ Byli násilníci, pili mnoho alkoholu, brali drogy, kradli a celkově neuznávali společenské hodnoty.

Ke změně dochází jak v rámci identity osobní, tak i sociální. Bude brán ohled na to, jak se lidem mění hodnoty, způsob vyjadřování, sociální prostředí a okolí, se kterým se zkoumané osoby setkávají, a také v čem nově vidí smysl života.

Pro zodpovězení výzkumné otázky byly stanoveny výzkumné podotázky.

- Jak nově vnímají jedinci svou identitu po náboženské konverzi?
- Jak probíhá náboženská konverze ve zkoumaných narativech? Vyskytuje se nějaký společný vzorec?
- Jaké jsou důvody pro náboženskou konverzi?
- Jak se změnilo sociální okolí jedinců po náboženské konverzi?

2.1.2 Metody výzkumu

Ke zpracování výzkumné části bakalářské práce je využito kvalitativního výzkumného přístupu a z toho důvodu je dobré ho zde teoreticky přiblížit. O definování kvalitativního výzkumu se snažilo mnoho autorů, nicméně žádný z nich neužívá ustálenou terminologii nebo úzus členění jednotlivých výzkumných metod. Tím jednoznačně přispívají k roztržitosti různých kritérií a pojetí (Miovský, 2006).

Podle Dismana (2000, str. 285) je kvalitativní přístup „[...] nenumerné šetření a interpretace sociální reality“ a má za cíl odkrývat význam podepřený sdělovanými informacemi (Disman, 2000). U kvalitativního výzkumného přístupu je ve výsledku důležité vytváření nových hypotéz, nového porozumění a teorie (Miovský, 2006).

V kvalitativním designu se do výsledku promítne i osobnost výzkumníka, nelze o něm tedy hovořit jako o nezávislém, protože je po celou dobu součástí výzkumného procesu. V průběhu výzkumu badatel přichází na to, jaký význam proměnné nesou a jakým způsobem se ovlivňují. Je třeba mít na paměti, že každý výzkumník je zatížen předsudky a osobní historií i zkušenostmi, které rovněž výsledek bádání ovlivňují (Čermák, 2002; Miovský, 2006).

Vyprávění

Vyprávění a zkušenost nelze ztotožňovat. Zároveň je, pro narativně orientovaného výzkumníka, vyprávění o životě tím jediným a hlavním zdrojem, který má. Nezbyvá mu tedy nic jiného než důvěřovat tomu, jaký význam dávají osoby své zkušenosti a svému

životu. O vypravování lze uvažovat jako o určité formě prosté interpretace hodnot a norem, avšak je třeba mít na paměti, že každé vyprávění zároveň nese význam kontextu a situace, ve které se odehrálo (Chrz, 2004). Autoři svědectví mohli svůj příběh poupravit, některé události přidat či odebrat, jiné zdůraznit nebo změnit jejich pořadí. Pro výzkum samotný to však není podstatné, protože vychází pouze z dostupných dat, kterými jsou svědectví. V souladu s Chrzem (2004) je při konstruování narativů objasňováno chování aktérů, které směřovalo ke konverzi jakožto k cíli. Je hodnocen celý proces a je brán ohled i na období před samotným začátkem obrácení.

Vyprávění má individuálně-emancipativní funkci, jelikož prostřednictvím vyprávěného příběhu člověk může vyjádřit vlastní zkušenosti, názory a hodnoty, jež se týkají jeho samotného ale i okolí, které člověka přesahuje. V příbězích je možné sledovat tyto jednotlivé aspekty, dokonce je možné sledovat i jejich proměnu v procesu náboženské konverze a s tím související změnu životního stylu. To, že je jedinec způsobilý vyprávět příběhy mu dává schopnost, aby své vědění o světě sděloval druhým. Tímto zvyšuje pravděpodobnost, že pro druhé bude srozumitelný, že dokáže ovlivnit jejich názory i jednání a že se bude moci integrovat do určité skupiny (Ďurďovič, 2019). Přesně o to jde v analyzovaných textech. Autoři narativů chtějí svou zkušenost předat dál, chtějí se o ni podělit a pomoci těm, kteří se vyskytují v obdobné životní situaci a neumí si s ní poradit. Autoři vyzývají čtenáře, aby se zamýšlel nad svým životem a došel k závěru, že pro šťastný a spokojený život je potřeba uvěřit a naprosto se odevzdat Bohu.

Prostřednictvím narativní organizace existence dostává tvar, souvislost, řád a smysl. Skrze narativní konstrukci je žití ztvárněno a současně též interpretováno. Jestliže se chce výzkumník dozvědět více o tom, jaký význam dává člověk svému životu nebo své zkušenosti, je potřebné zaměřit se na způsob jejich narativní struktury (Chrz, 2004). To je podstatné pro výzkumnou část bakalářské práce, jedná se o reinterpretační svědectví, která podávají konverzitu. Na text je nahlíženo jako na specifický literární žánr, jehož cílem je ovlivnit čtenáře. Je brán ohled na to, jaký, způsobem autoři svůj příběh vykládají, jaké události jsou do příběhu vybírány a z jakého důvodu jsou vybírány právě ony.

Narativní analýza

Pro účely práce byla vybrána metoda narativní analýzy. Výběr metody byl inspirován studií Yamane (2000), který píše, že při studiu náboženské zkušenosti není možné studovat

„prožívání“ náboženské zkušenosti a její fyzickou, mentální a emocionální složku v reálném čase, a proto ji musíme studovat retrospektivně, skrze jazykovou reprezentaci (Yamane, 2000). Jelikož zvolené texty pojednávají o náboženské zkušenosti, o uvěření, byla zvolena právě tato metoda.

Naratologie pracující s literárními texty si podle Ďurďoviče (2019) získala prozatím největší věhlas. Díky tomu že je vypravování v literatuře zvěčněno do podoby textů s ucelenou složitou významovou strukturou, je možné naratologický výzkum realizovat sofistikovaněji a exaktněji než v podmínkách všední mezilidské komunikace, která je z tohoto hlediska pomíjivá a útržkovitá (Durd'ovič, 2019). V literatuře bylo dosaženo úplné systematizace, literární vyjádření je na rozdíl od verbálního neměnné. Příběhy jsou vytvářeny kolem pomyslného jádra faktů nebo životních událostí a vytváří se tím prostor pro svobodu kreativního individua, pro doplnění a rozvinutí důrazu a volby. Na analyzované narativy je třeba se dívat jako na interpretaci „zapamatovaných faktů“ (Miovský, 2006, str. 242). To se odráží v řadě konceptualizací týkajících se časového členění literárních vyprávění, organizace vyprávění kolem zápletky, zapojení prvků pro rozvíjení zápletky, vztahu narativu s jeho postavami a popisovanými událostmi ke světu a ke skutečnosti a též v konceptualizacích řešících vztah mezi autorem literárního narativu, vypravěčem mluvícím v díle a čtenáři, kteří dílo interpretují. V analyzovaných textech je možné tyto konceptualizace vysledovat ve stále opakujícím se vzorci chronologického popisu životního příběhu. Události však nutně nemusí být popisovány přesně tak, jak se udály, ale mohou být seřazeny jinak či poupraveny, aby příběh doplnily podle autorova očekávání. Mohou být také emočně zabarveny a zkresleny vzpomínkami autora. Jádro v analyzovaných příbězích tvoří nespokojenost s vlastním životem a následný proces konverze. Jádro je doplněno o události, které se udály v průběhu života, od dětství přes dospívání až do dospělosti po náboženskou konverzi.

Příběhy, které se osoby rozhodnou vyprávět druhým o sobě samotných, budou mít rozhodující dopad na to, jak je budou vnímat ostatní. Zároveň to bude mít dopad na to, jak samy sebe budou osoby vnímat a jak samy sobě porozumí (Čermák, 2004; McLean, Pasupathi & Pals, 2007).

Podle Chrze (2004) se odvíjí činnost ve výzkumu od výzkumníkem zvolené perspektivy. Narativní perspektiva často spočívá v tom, že na zkoumanou realitu výzkumník nahlíží skrze jistou metaforu. Jestliže výzkumník přijme jako perspektivu metaforu příběhu,

jeho pozornost bude zaměřena na některé aspekty reality více než na jiné. Narativní perspektiva zaměřuje svůj „pohled“ na prožívaný biografický zážitek a jeho význam. Každý metaforický úhel pohledu zaměřuje badatelovu pozornost určitým směrem a ostatní směry „rozostřuje“. V rámci takového vyprávění je život ztvárněn a interpretován jedincem, který vypráví a následuje ztvárnění a interpretace onoho příběhu výzkumníkem. „Narativní výzkum je možné chápat jako interpretaci interpretace [...] či jako převyprávění vyprávění“ (Chrz, 2004, str. 24).

Nabízí se otázka, co je tedy základním principem výzkumníkova reinterpretování reality? Badatel se skrze převyprávění snaží podchytit, zvýraznit a předvést struktury, jakými je dáván význam zkušenosti jakožto narativně konstruované struktury. V analýze jde zejména o osobní zkušenost s Bohem, kdy Bůh vypomohl autorům textů uniknout ze zdánlivě bezvýchodné situace. Ono převyprávění příběhu je znakem, že je na něj pohlíženo skrze optiku narativní metafory, což umožňuje vidět jednotu příběhu za rozmanitými přáními, touhami a záměry lidí. Díky tomu výzkumník může sledovat, že přání a úmysly lidí dostávají svou podobu a formu prostřednictvím kontextuálních souvislostí, nejrůznějších zápletek a figur, od kterých bytí odvozuje svůj smysl a směr a také svou kontinuitu. Narativní perspektiva umožňuje pohlížet na subjekty vyprávějící autobiografické příběhy jako na jedince jednající v časoprostoru, jako na aktéry a příjemce reakcí druhých (Chrz, 2004).

Ďurd'ovič (2019) píše, že je vyprávění považováno za specifický zdroj dat, který vypovídá o životě zvláštní sociální skupiny (Ďurd'ovič, 2019). V tomto případě se jedná o jedince, kteří mají společnou kriminální minulost¹⁹. Ve zkoumaných narativech je zřejmé, že svou odlišnost od většinové společnosti pocítují, liší nejen stylem života, ale mnohdy i vizáží²⁰. Pocítují vzájemnou sounáležitost a shlukují se do skupin²¹, následně dostávají místo v organizacích, v rámci kterých si pomáhají. Umožňují skrze texty nahlédnout do svých životů i do fungování organizace, ve které působí.

Podstatné je, že vyprávění nejsou jen „o něčem“, ale obvykle i „pro někoho“. V bakalářské práci analyzuji literaturu určenou zejména lidem za mřížemi. Autor narativu tak má možnost ovlivnit právě je (Chrz, 2004). Analyzovaná literatura představuje specifický žánr, svědectví, jak již bylo uvedeno. Klade si za cíl ovlivnit a přesvědčit čtenáře

¹⁹ Navzdory které navíc posléze konvertují k náboženství.

²⁰ Ve valné většině se jedná o svalnaté a vysoké muže s mnoha tetováními.

²¹ Například motorkáři.

o tom, že aby se dostal ze současného stylu života, ze závislosti, z prostředí plného násilí, ať už se jedná o prostředí věznice nebo ulice, jedinou cestou vedoucí k úspěšnému zvládnutí situace, je uvěření a odevzdání se Bohu. S tím souvisí i sounáležitost s určitým církevním společenstvím.

2.2 Metody sběru dat

Výzkum je proveden pomocí narativní analýzy textů psaných bývalými odsouzenými, kteří konvertovali k určitému náboženství a lidmi, kteří mají kriminální minulost a rovněž jsou konvertité.

2.2.1 Výběr výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvořilo celkem sedm knih. Napsali je samotní lidé s kriminální minulostí, kteří konvertovali k jistému náboženství. Knihy byly vydány v období posledních šestnácti let a byly vybírány pomocí prostého záměrného výběru. Pro výběr byla stanovena určitá kritéria, tedy kriminální minulost a následná proměna osobnosti díky náboženské konverzi. Jedná se o texty dostupné v českém jazyce, poněvadž se s větší pravděpodobností dostanou do českého vězeňského prostředí a odsouzení jim dobře porozumí.

S porozuměním souvisí také skutečnost, že analyzované knihy jsou celkově útlé, psané větším písmem a kapitoly jsou spíše kratší oproti běžným knihám pro dospělé čtenáře. Důvodem těchto „opatření“ je snaha předejít frustraci potencionálního čtenáře z drobného a dlouhého souvislého textu. Svědectví cílí na osoby, které obvykle nečtou a nejsou na čtení zvyklé. Některé knihy obsahují i fotografie s popisky, které odkazují na dobu před konverzí, ukazují „nespoutaný“ život²²; jiné odkazují na dobu po konverzi a zobrazují, jak konvertité pomáhají druhým²³. Je nicméně na místě tázat se, zda příběhy měly ve skutečnosti opravdu udávanou časovou posloupnost, jak ji konvertité uvádějí. Do narativů mohou být záměrně vybírány určité životní události, které se zrovna vhodně a naopak jiné, které do linky příběhu úplně vhodné nejsou, mohou být vypuštěny.

²² Například aplikaci drog nebo budoucího konvertitu ve společnosti prostitutek.

²³ Například zobrazují, jak konvertita šíří v ulicích evangelium a snaží se přivést na cestu víry lidi drogově závislé a prostitutky.

Jedna z knih se od ostatních liší tím, že nepopisuje jeden životní příběh konkrétního autora, ale obsahuje celkem dvacet dílčích životních příběhů. Každý z nich předává svědectví o tom, jak Ježíš pomohl urovnat neřízený život autora, který prošel procesem konverze. U každého příběhu je fotka autora a jednotlivé příběhy jsou doplněny vysvětleními a komentáři editora celé knihy. Na stránkách jsou uvedeny citace z Bible a na konci knihy je čtenáři předloženo Janovo Evangelium, v němž apoštol Jan popisuje své osobní zkušenosti s Bohem.

Stručná charakteristika konvertitů vyprávějící své životní příběhy

Autoři narativů ve svých dílech nevystupují pod pseudonymy, ale veřejně, se svými vlastními jmény, proto jim jejich pravá jména ponechávám i pro potřeby výzkumu.

Většina autorů pochází z neúplné rodiny s nevýhodnou ekonomickou situací, kde se běžně vyskytovalo i fyzické násilí. Konvertité mají často základní nebo učňovské vzdělání a zkušenosti s kriminální činností a užíváním návykových látek.

2.2.2 Etika výzkumu

Z etického hlediska je při výzkumu potřeba dodržet základní pravidla práce s účastníky výzkumu a získanými daty. Data využitá ve výzkumu bakalářské práce jsou volně dostupná na knižním trhu. Nebylo tak třeba informovaného souhlasu účastníků výzkumu, nebylo třeba ani měnit jména osob, jelikož veřejně vystupují.

2.2.3 Postup práce

Na základě dostupné literatury typu svědectví v českém jazyce jsem vybrala celkem sedm knih²⁴, které jsem opakovaně četla, průběžně jsem si dělala poznámky a také myšlenkové mapy²⁵. K tvorbě myšlenkových map jsem využila program *SimpleMind*. V první z map²⁶ jsem si příběhy oddělovala barevně, abych lépe viděla linku jednotlivých

²⁴ Celkem obsahovaly dvacet šest příběhů.

²⁵ Viz myšlenková mapa č. 1, 2 a 3. Konkrétní myšlenková mapa je vždy přidána pod text, který se zabývá stejným tématem. Slouží jako shrnutí pro čtenáře a poskytuje možnost komplexně vidět řešený problém. U myšlenkových map jsem považovala za žádoucí, aby zůstaly v celku. V případě jejich dělení by totiž mohly postrádat svou informační hodnotu. Při četbě bakalářské práce v elektronické podobě si mohou čtenáři mapy přiblížit. Čtenáři tištěné verze bakalářské práce mohou požádat o zaslání práce v elektronické podobě.

²⁶ Viz myšlenková mapa č. 1.

příběhů a vystihla opakující se události v životě konvertitů, které jsem následně zakódovala. V narativech jsem hledala rovněž společné prvky, které se vyskytovaly a postupně vedly jedince ke konverzi²⁷. Následně byly dva příběhy z analýzy vyřazeny, jelikož pocházely od stejných autorů, jejichž narativy již byly v analýze zahrnuty a v mnoha ohledech se podobaly. Zůstalo tak celkem dvacet čtyři příběhů²⁸.

Podle Milese & Hubermanna (1994) jsem při čtení příběhů nacházela kódy, které jsem zakreslovala do map²⁹ a následně jsem nalezené kódy propojovala napříč příběhy. V každém z příběhů se daný kód vyskytoval v jiné podobě, jak bude blíže rozebráno v následujících kapitolách. Proto bylo třeba kódy k jednotlivým příběhům okomentovat, abych si udržela náležitý přehled nad výzkumným materiálem. V kapitole, která se zabývá analýzou textů budou uvedeny interpretace zkoumaných narativů.

Při hledání zlomových okamžiků v životě autorů jsem pro udržení přehledu rovněž tvořila myšlenkové mapy³⁰ a zároveň jsem se inspirovala výzkumem Rigsbyho (2014). Ten se ve své studii zabýval mimo jiné rozhodujícími událostmi v souvislosti s náboženskou konverzí v instituci vězení (Rigsby, 2014).

2.3 Analýza textů

Cílem práce je přispět k poznatkům týkajícím se toho, jak konvertité vyprávějí o své nově nabyté identitě.

Miles & Huberman (1994) popsali obecné fáze kvalitativního výzkumu, podle kterých jsem postupovala. Na začátku byla data zakódována, následně došlo k jejich propojení, okomentování a případnému doplňování a konečně z nich byly vyvozeny závěry.

V narativech se neustále vyskytuje příklad špatného a neřízeného života, který se však posléze rapidně změní. Příběhy jsou protkány šokujícími událostmi, které díky konverzi mají vysvětlení. I přes všechny složité situace a zlé činy, které člověk v životě učinil, se může dostat k Bohu, který jej neodmítne, ale přijme jej za své *Boží dítě*.

²⁷ Myšlenková mapa č. 2.

²⁸ A z původních sedmi knih jich tak zbylo pět.

²⁹ Viz myšlenková mapa č. 1 a 2.

³⁰ Viz myšlenková mapa č. 2 a 3.

Při analýze zacházím s pojmy *Bůh* a *Ďábel* v souladu s émickým slovníkem autorů narativů. Ježíš Kristus a Bůh představují jednu postavu, stejně tak postava Satana, Ďábla a Démona je považována za tutéž. Pro přehlednost práce využívám všechna slova, která se váží k Bohu a k Ďáblu s velkým počátečním písmenem v souladu s analyzovanými svědectvími.

Myšlenková mapa číslo 1, Prvotní analýza textů, nalézání společných kódů.

2.3.1 Vyskytující se postavy

Pomocí myšlenkových map³¹ jsem provedla otevřené kódování³². Byly nalezeny společné konkrétní kategorie a životní fáze, které prožívají aktéři příběhu. Ty byly následně pojmenovány a zakódovány. V příbězích se vyskytuje postava *převozníka*, který budoucímu konvertitovi ukáže alternativní životní cestu, která se jeví být lepší než stávající.

Na cestě k nápravě, kdy se člověk chce dostat z úzkostné životní situace, se objeví *svůdce* v podobě starého přítele, nebo konvertita sejde z cesty kvůli nové partnerce, která užívá návykové látky, nebo sáhne sám po alkoholu či drogách, poněvadž ho pronásledují činy vykonané v minulosti³³.

Lidé, kteří pomáhají konvertitům, v případě, že se dostanou na scestí opět najít oporu a správný směr byli zakódováni jako *pomocníci*. V narativech mají velmi důležitou úlohu, nejčastěji díky nim autoři narativů setrvali v procesu konverze a učili se od nich novému a lepšímu způsobu života³⁴. Pomocníci poskytují nové zázemí, novou „rodinu“, na kterou se v případě nesnáží lidé obracejí.

Vyskytující se postavy jsou níže přiblíženy a jejich výskyt je doplněn přímými citacemi z jednotlivých narativů, aby bylo neustále zřejmé propojení s původními texty. Ke každé citaci je uveden komentář možné interpretace narativu.

Převozník

Převozník je osoba, která člověka s kriminální minulostí upozorní na to, že jeho život je plný zloby, násilných činů, kriminální činnosti a závislostního chování. Zároveň nabízí alternativu k tomuto životu a ukazuje cestu víry, představuje ztracenému člověku Boha. Autor narativu zprvu nechce poslouchat, vysmívá se nebo nechce s *převozníkem* vůbec komunikovat. V následujících několika týdnech o Bohu však musí neustále přemýšlet. Posléze se opět schází se svým *převozníkem* a diskutují společně o víře, o Bohu a o dosavadním způsobu života a nastává fáze, kdy se autor narativu rozhoduje pro uvěření v Boha.

³¹ Viz myšlenková mapa č. 1, prvotní analýza textů, nalézání společných kódů.

³² Během tohoto typu kódování jsou analyzovány jednotlivé části textu, jsou pečlivě studovány a jsou zjišťovány rozdíly a podobnosti, které se vyskytují (Strauss & Corbin, 1999).

³³ Například si z důvodu záznamu v rejstříku trestu nemohou najít práci.

³⁴ Tedy bez kriminální činnosti a užívání návykových látek.

Ve svědectví Stefana byl tímto *pomocníkem* jeho kolega v práci. „[...] můj kolega v práci, což byl znovuzrozený křesťan, mi vyprávěl, že mne Ježíš může osvobodit od drog. Smál jsem se tomu a říkal jsem, jak mě chce nějaký Ježíš osvobodit z mé závislosti, když v žádného Boha nevěřím“ (Novak, 2008, str. 55). Je vidět typické počáteční popírání možné existence Boha, kdy člověk nechce této možnosti vůbec uvěřit.

V tomto momentě je třeba si uvědomit, že žádný z obrácených nepřišel k víře „sám od sebe“. Vždycky se našel někdo, kdo mu nejprve možnost této cesty ukázal. Takovéto první nenásilné nasměrování k víře se jeví jako velmi důležitý počátek samotného procesu konverze. „[...] do kriminálu měl přijet nějaký host [...] potom nám vyprávěl svůj příběh. [...] dal nám i svoji knihu, vyprávěl o Ježíši. Jak mu Ježíš změnil život a uzdravil ho, když v Něho uvěřil“ (Giňa, 2017, str. 46). Ačkoli Giňa ihned nezapočal proces konverze, zkušenost v něm rezonovala a jak bude dále ukázáno, ho i ovlivnila.

Přestože si někteří v situaci, kdy přicházeli do styku s věřícím člověkem neuvědomovali, jaký by na ně mohl mít vliv, zpětně tuto skutečnost interpretují tak, že právě tento věřící má velkou zásluhu na jejich obrácení. „[...] jsem byl prezidentem jednoho populárního motocyklového klubu. Zároveň jsem měl ale otevřené dveře u jednoho aktivního křesťana [...] mé pozdější obrácení má mnoho co dočinění s tím, co mi ten muž vyprávěl o Bohu [...]“ (Novak, 2008, str. 69).

Christina ve svém svědectví popisuje, že ji její pomocnice oslovila náhodou v obchodě. Se svou převoznicí rozmlouvaly o Bibli, ale i když ničemu nerozuměla, nechala se pozvat do shromáždění. „Vůbec jsem netušila, že něco takového existuje. Bibli³⁵ jsem nerozuměla, ale ty životní příběhy v ní uvedené mne oslovily“ (Novak, 2008, str. 67). Zde lze vysledovat, že literární žánr svědectví má skutečně dopad na ty, kteří si se svou životní situací neumí poradit sami a potřebují dostat novou naději. Nadějí se stává víra v Boha.

Své svědectví podává i bývalý voják, který trpěl posttraumatickou stresovou poruchou. Snažil se najít odbornou pomoc, protože se nedokázal zařadit do normální společnosti, ale bez úspěchu. Uvádí, že v tehdejší době nebyla psychiatrická péče na takové úrovni, jako je tomu dnes. Sáhl tak po alkoholu a drogách. Tato skutečnost implikuje, že se v momentální situaci necítil dobře. Sám sobě však pomoci neuměl. Naštěstí se setkal s dívkou, která mu ukázala Boha „[...] jsem potkal dívku Esther [...] Blíže jsme se seznámili a ona mi vyprávěla

³⁵ Mluví zde o Biker-Bibli, ve které jsou sepsána svědectví motorkářů, kteří prošli procesem náboženské konverze.

o svém životě. Jak žila život na ulici na okraji společnosti, jak jí z toho Bůh pomohl vystoupit. Dnes je od drog osvobozená a dala svůj život Ježíši Kristu“ (Novak, 2008, str. 24). Čtenář si může všimnout, že autor opět mluví o tom, že nechtěl uvěřit, což normalizuje počáteční obecně skeptický postoj vůči Bohu či náboženství potencionálních konvertitů. Frank však pokračuje tím, že se zúčastnil Jesus–Freak–Festival, kde ho překvapila „neagresivní“, přátelská a pohodová atmosféra (Novak, 2008). Dalo by se spekulovat nad tím, že na Franka mělo spíš vliv společenství křesťanů, ve kterém se k sobě členové chovají láskyplně a nápomocně a kde se cítil dobře.

Alex se dostal do situace, kdy se každý den setkával se svými přáteli, jen za účelem konzumace alkoholu a drog, a aby „řádili ve městě“ (Novak, 2008, str. 15). Takovýto způsob života mu postupně přestával vyhovovat, zdál se mu beze smyslu. Podle Frankla (1996) člověk v životě potřebuje mít vždy nějaký cíl, smysl, díky kterému má vůli k životu. Vyprávění navazuje na to, jak jednoho večera potkal skupinu lidí, která na parkovišti zpívala zbožné písně. „Najednou se od skupinky oddělil mladý muž, přišel ke mně, vzal mne pevně za ruku a zeptal se mě, zda jsou mi oduštěny mé hříchy [...] najednou mi bylo jasné, že tento člověk musí být bratr mého kámoše Hauckeho“ (Novak, 2008, str. 17). Protože se jednalo o kamarádova bratra, pozval jej Alex domů. Nabízí se otázka, proč to dělá, když se obvykle stýká se zcela odlišnou skupinou lidí. Navíc, ačkoli ví o náboženském založení přítelova bratra, varuje ho, aby se o náboženství nezmiňoval. Alex uvádí, že se setkávali opakovaně, každý měsíc po dobu jednoho roku a pokaždé se cítil ve společnosti Henninga³⁶ dobře. V tomto úryvku je opět vidět, že lidé, kteří člověka ke konverzi přivádějí, jsou extrémně přátelští, otevření a trpělí a s nadšením hovoří o tom, jak jim Bůh pomohl k lepšímu životu.

Zkušenost s Henningem má i Joop. V narativu je možné vidět linku příchodu *převozníka* právě ve chvíli, kdy se Joop cítil velmi osamocený a uvědomoval si, že jeho přátelé jsou přáteli jen proto, že je dokáže ochránit. *Převozník* Henning byl dříve dobře známý rváč, nyní se jednalo o věřícího muže, který šíří svědectví o Ježíši. „Tehdy mi zkřížil cestu Henning. [...] oslovil mně, a řekl mi, že potřebuji Ježíše. Řekl jsem mu, že nepotřebuji nikoho. Křížil mi potom cestu častěji, což se mi moc nezamlouvalo. [...] mohlo to budit dojem, že se zajímám o víru – což mne mohlo ukazovat jako slabocha“ (Novak, 2008, str.

³⁶ Křesťana, který ho tehdy oslovil.

32). Joop naznačuje své obavy, týkající se toho, co by si mohli pomyslet ostatní členové skupiny, do níž patřil, kdyby ho viděli bavit se s věřícím člověkem.

Na příběhu Olliho je zřetelné, jak zpětně, už po náboženské konverzi, interpretuje svůj zážitek, kdy na srazu motorkářů potkal skupinu Tribe of Judah³⁷. „[...] najednou jsem nemohl uvěřit vlastním očím. Mezi všemi těmi rozbitými troskami lidí přešla kolem mne hrstka motorkářů s obrovským žlutým křížem na vestě [...] pozvali mne do svého stanu. Tenkrát jsem ještě nevěděl, že toto setkání s moto klubem „TRIBE OF JUDAH“ byla rozhodující a Boží rukou vedená věc“ (Novak, 2008, str. 49). Rovněž Olli byl na začátku procesu konverze ovlivněn lidmi, kteří mu ukázali Boha. Olli tuto skutečnost interpretuje jako Boží záměr.

Pro Thorstena byl prvotním impulsem nový kolega v práci, který byl křesťan. Thorsten ho záměrně provokoval, ale kolega se nenechal vyvést z míry. To Thorstena fascinovalo. Jednalo se o zcela odlišného člověka v porovnání s jeho přáteli. „[...] zval mě na shromáždění do svého sboru. [...] Jednoho dne se mi vedlo opravdu blbě. Byl jsem ve stresu kvůli neshodám v klubu, nic mi nešlo v práci ani v soukromí; a tak jsem se jedné neděle zvídavě vypravil s tím mým spolupracovníkem do toho jeho sboru. Co jsem tam cítil a zažil, to nezapomenu nikdy: Takovou lásku, s jakou tam ke mně lidé přistupovali, jsem nikde nezažil a neznal jsem to. Při chválách a uctívání jsem se sesypal a brečel“ (Novak, 2008, str. 80). Ve svědectví Thorsten přistoupil na pozvání do shromáždění až v okamžiku, kdy se mu nic nedařilo a nevěděl, co si počít. Opět se setkáváme s informací o láskyplném a vstřícném zacházení ze strany věřících, se kterým jedinec nemá, vzhledem ke své referenční skupině³⁸, zkušenost. Tato informace čtenáři podsouvá, že křesťanské společenství dokáže poskytnout právě blízkost a láskyplné jednání, které lidem s kriminální minulostí většinou chybí.

Jan v kontrastu k předchozím konvertitům zažíval totální tělesné vyčerpání způsobené bujarým životem plným alkoholu a drog. Pomoc našel u organizace Modrý kříž. Na pokraji svých sil se setkal s mladou dívkou, křesťankou. Popisuje, že mu často vyprávěla o Ježíši, ale zprvu jí vůbec nerozuměl. Pozvala jej do křesťanského shromáždění, a protože byl zvídavý, šel. „Co jsem ten večer uviděl, byl podle mého názoru dav naprosto nudných lidí, a ptal jsem se, co na takových shromážděních může být přitažlivé. Něco mě však přimělo, abych s ní šel ještě jednou. Měl jsem pocit, že jsem narazil na něco dobrého, co jsem

³⁷ Česky „Kmen Judův“, jedná se o křesťanský motorkářský klub.

³⁸ Jedná se o typ skupiny, k níž se jedinec nějak vztahuje (Geist, 2000).

nedokázal vysvětlit“ (str. 36). Tímto sdělením podává čtenáři informaci, že ačkoli nemusí být ihned po první návštěvě lidmi ze shromáždění osloven, neměl by tuto možnost zavrhnout a jít znovu a znovu, dokud nepocítí lásku bližních. Eriksen pokračuje a píše „Od toho dne jsem chtěl být křesťanem [...] myslel jsem si, že nejlepší bude chodit pravidelně na shromáždění křesťanů a pozorně naslouchat, co tam říkají. Naštěstí vždycky někdo přišel a vzal mě s sebou. Sám bych cestu ze zdravotních důvodů nezvládl. Tato ochota druhých mi dávala pocit, že jsem našel přátelství, jaké mi do té doby bylo cizí“ (str. 37). Eriksen ukazuje, že věřící lidé si vzájemně pomáhají a mohou se na sebe spolehnout. Tato skutečnost v člověku, který je osamocený a ve svých přátelích nikdy neměl oporu jistě zanechá silný dojem (Eriksen, 2002).

Prvotní motiv zvědavosti přivedl na cestu víry i Romana. Spoluvězni procházeli chodbou, šli se modlit a zmínili se, že je tam „suprová farářka“ (str. 59). „Nezajímala mě nějaká víra ani Bůh, moji zvědavost vzbuzovalo, jak může vypadat duchovní ženská [...]“ (str. 59). Ačkoli prvotním zájmem nebyla víra, Romana fascinovalo, co farářka říká, i jakým způsobem to říká. To ho vedlo k tomu, že si začal číst Bibli, kterou náhodou našel při uklízení cely po tom, co se potkal s farářkou. „Měl jsem skoro všechno hotovo, zbýval mi už jenom poslední stolek, [...] Otevřel jsem ho a najednou ze šuplíku vytáhl Bibli. Až mě zamrazilo [...]“ (str. 60). Farářka dala do života Romana pomyslný impuls, díky kterému se začal na věci dívat „jinak“. Roman naznačuje, že se začal měnit jeho úhel pohledu na všední realitu (Šťastný & Matulík, 2010).

Pavel se oproti předchozímu příběhu mnohokrát před tím, než našel svého *převozníka*, setkal s obrácenými lidmi, ale podstatnou událostí pro něj bylo, když byl umístěn na bezpečnostní oddíl. Setkal se tam s lidmi, kteří studovali Bibli, proto i on začal Bibli číst a zajímat se o problematiku víry. „Pamatuji si, že jsem nedokázal pochopit, jak za mě mohl Ježíš prolít svoji krev. [...] pochopil jsem to až o rok později, kdy jsem se obrátil“ (Kadaši, 2017, str. 53). Pavel zde přináší poselství, že sám zpočátku nerozuměl náboženskému dogmatu, ale že pochopení přišlo až s postupem času. Teprve až pochopil, obrátil se. Z toho vyplývá, že obrácení se děje právě momentě pochopení. Na to je zároveň potřebný čas. Je zde zmíněno „prolití krve“ Ježíše Krista a zřejmě je toto spojení vybráno záměrně. Skutečnost by mohla být vyjádřena i jinými slovy, ale zvolená forma sdělení pravděpodobněji ovlivní emoce čtenáře.

Svědce

Jako *svědce* byla zakódována postava, která se vyskytuje v době, kdy byl proces konverze už započat. Jedná se obvykle o člověka z minulosti, který se nečekaně objeví a nabádá člověka s kriminální minulostí k užívání alkoholu nebo jiných návykových látek. Může se také jednat o metaforické pojmenování těžkých životních událostí, které jedinec intenzivně prožívá a sahá po starých copingových strategiích³⁹. Konvertité zmiňují, že se cítili, jako by je Bůh opustil. Je zřejmé, že se při řešení těžkých životních situací upínají k Bohu jako k prostředku, který jim danou situaci pomůže zdárně vyřešit. Skutečnost se jeví tak, že lidé sami sobě nevěří. Nevěří, že zvládnou vyřešit životní situace a spoléhají na „vyšší moc“. V případě, že je ona „vyšší moc“ nedostupná, projeví se jejich slabost a uchylují se zpět ke starým zvykům, které bývají často pojmenovány jako pokušení Dábla.

V Pavlově narativu lze takovýto vzorec vysledovat v momentě, kdy se rozhodl žít poklidněji a chtěl se víc věnovat rodině. „Ve vězení jsem byl přesvědčený, že pevně stojím ve víře. Člověk si maluje plány, ale životní realita je vždycky jiná. Nějak jsem ztrácel sílu všechno zvládat, nevyhovovalo mi ani to, že jsem byl taková „ženská v domácnosti“ [...] najednou jsem cítil, jako bych byl na všechno sám. Neměl jsem nikoho, s kým bych se mohl poradit, na koho se obrátit, kdo by mě vyslechnul, komu bych mohl říct svoje pocity. Jako by mě i Bůh opustil. [...] Vůbec jsem nepočítal, že budu muset bojovat se svou starou přirozeností, se svými starými sklony, s agresí, s hněvem [...] přišla výzva k nástupu trestu [...] Satan mě v myšlenkách přesvědčoval, že všechno ztratím [...] Dábel mě dostal [...] začal jsem si znovu píchat drogy, hrát automaty“ (Kadaši, 2017, str. 73) Pavel pokračuje tím, že drogy začala užívat i jeho přítelkyně, se kterou žil. Nelze si nevšimnout toho, jak Pavel vypráví o svém klopýtnutí a navracení se ke starým způsobům. Považuje to za vinu Dábla, kterému se podařilo dostat Pavla na „svou stranu“. Náboženství pomáhá v tuto chvíli Pavlovi ospravedlnit jeho chyby tím, že nedává vinu jemu, ale postavě Dábla.

Romanovi přišlo týden před propuštěním z vězení vyrozumění o rozvodovém řízení. Neměl se z vězení kam vrátit, nikdo na něj nečekal. Navíc ho tížil obrovský dluh. Přijel pro něj starý kamarád. Zřejmě vůči němu cítil vděčnost, poněvadž do vězení na návštěvy vozil jeho manželku s dcerou a možná proto podlehl jeho nabídce. „Vytáhl flašku Jacka Danielse: „Tyvole, tak to máš za sebou! Ať už se sem nikdy nevrátíš! Musíš to zapít!“ Moc se mi do

³⁹ Copingové strategie znamenají způsoby, jakými se člověk vyrovnává se stresovými situacemi (Paulík, 2010). V tomto případě se nejčastěji jedná o užívání návykových látek nebo gambling.

pítí nechtělo [...] Ale toho panáka si sakra zasloužíme, ne? [...] nalitej jsem byl ještě dřív, než jsme z těch pitomejch Všehrd odjeli. Probudil se ve mně Diesel I.“ (Šťastný & Matulík, 2010, str. 115). V procesu konverze je důležité, jakými lidmi se konvertité obklopují. Jejich nová identita ještě není natolik ustálena, aby odolávala pokušením starých známých. Jestliže autoři narativů mají vykonat něco, o čem vědí, že se neslučuje s jejich novým způsobem žití, snaží se daný čin racionalizovat „[...] ale toho panáka si sakra zasloužíme.“ Příběh pokračuje prohranou nocí plnou drog a prostitutek. Je velmi jednoduché spadnout do starého způsobu žití. Z narativů je patrné, že lidé v alkoholovém a drogovém opojení neřeší problémy a je jim dobře.

Stefan míní, že byl Bohem osvobozen ze své minulosti, nicméně potkal nového přítele, údajně křesťana, se kterým opět sklouzl do starého životního stylu. „[...] jsem předal svůj život Ježíši. A začátek byl dobrý, ale jen do té doby, než jsem poznal člověka jménem Haucke. Dle svého tvrzení byl také křesťan; přesto jsme však opět začali brát drogy. Hráli jsme si s Bohem, což mělo své následky [...] oba jsme obdrželi proroctví, že jestli si nepřestaneme s Bohem hrát, tak nás odsud odvolá [...] Haucke [...] zemřel za obzvlášť drsných okolností“ (Novak, 2008, str. 55). Je potřeba zdůraznit, že všechny události jsou vyprávěny retrospektivně. Autor nepřibližuje, jak přesně proroctví obdržel, jestli si ho byl vědom už tehdy, nebo jestli si ono proroctví uvědomuje až zpětně, kdy si vykládá svoji minulost v souladu s náboženským učením. Stefan se zde snaží poukázat na to, že se s ním Bůh snažil spojit už dříve, ale on to tehdy nechtěl vidět a choval se hříšně.

Pro Olliho představovala onoho svůdce práce. Byl hospodským a podle jeho slov se před Bohem snažil utéct. „Bůh se mne dotýkal ve stále kratších časových intervalech. Já se ho naopak snažil utopit v alkoholu a drogách“ (Novak, 2008, str. 49). Pokračuje, že nedělní dopoledne trávil u televize a sledoval „Televizní kazatelnu“. U Olliho se vyskytla kognitivní disonance⁴⁰. Na jednu stranu pil Olli mnoho alkoholu a bral drogy, což je v rozporu s křesťanskou morálkou, na druhou stranu myslel na Boha a sledoval křesťanské pořady v televizi.

Albert si ve svém příběhu dokonce uvědomuje, že se s ním dělo něco špatného a pociťoval, že dochází k proměně jeho osobnosti. Byl ale natolik fascinován světem magie,

⁴⁰ Dle Festingera (1957) se jedná o zastávání disonantních přesvědčení, která vyvolávají nepříjemný stav napětí. Ten vede k tomu, že člověk některé kognice odstraní, pozmění, nebo přidá. Zjednodušeně řečeno se jedná o rozpor mezi aktuálními přesvědčeními a chováním.

který mu ukázal kamarád, že nemohl přestat „[...] přišel za mnou jeden můj kamarád a vyprávěl mi, že začal vyvolávat duchy zemřelých [...] Najednou jsem pronikl do úplně jiného světa. Nemohl jsem se nabažit informací z této oblasti. [...] sám jsem během meditace viděl otřesné věci, takže jsem na konci býval naprosto zničený [...] stále víc se ze mě stával jiný člověk“ (Novak, 2008, str. 38).

V úryvcích si můžeme povšimnout, že svůdce se objevuje v situacích, kdy je jedincova psychika vychýlena z rovnováhy. Jedná se o situaci propuštění z vězení, kdy člověk stojí za branou a vše se vrací do starého normálu, setkává se se starými známými, kteří žádnou změnu neprodělali. Sám nemá vůli je odmítnout. Může se jednat též o situace, kdy jedinec ustrne ve stereotypu, jež mu není příjemný a ze kterého se neumí dostat. Sahá tak po starých způsobech pomoci. Může se také jednat o zvědavost a touhu poznat dosud nepoznané.

Pomocník

V narativech se vyskytuje člověk, díky kterému jedinec s kriminální minulostí setrvá v procesu konverze a úspěšně ho dokončí. Jedná se o člověka, který konvertitu podporuje v těžkých životních událostech, který ho nesoudí, když na své cestě klopýtne a navrátí se k užívání drog, alkoholu nebo ke gamblingu. Byl zakódován jako *pomocník*. Tento člověk má vždy povzbudivé a vřelé slovo, díky kterému konvertita neztrácí vůli a rozhoduje se v procesu konverze pokračovat. Je schopen dát člověku zázemí a v případě potřeby se o konvertitu i jeho rodinu postarat.

Pro Pavla byla cesta k jeho *pomocníkovi* delší. Skrze svůj narativ sděluje, že ačkoli člověk hned nenarazí na otevřenou náruč věřících, je důležité setrvat a hledat dále. „Vstoupil jsem do zpovědnice, začal jsem chrlit na kněze svoje problémy a on se mě zeptal, jestli jsem pokřtěný. Odpověděl jsem mu, že ne a on mi odvětil: ‚Tak to vás Bůh neslyší!‘ Říkám mu: ‚Co to tady tvrdíte, Bůh mě slyší, ať jsem kdekoli!‘“ (str. 74). Díky Pavlově pohotové reakci byl odkázán na dalšího muže a potom ještě na dalšího. Tak se dostal k duchovnímu Valešovi, kterého šel navštívit. „Cítil jsem u nich velkou lásku a přijetí [...] Vnímám jsem, že mu můžu věřit. [...] vím, že jsem mu vylil své srdce, své starosti. Také moje odpadnutí od Boha“ (str. 75). Pavel zdůrazňuje, že na další návštěvu šel k manželům Valešovým i se svou přítelkyní Jitkou. „Nás tento projev důvěry velice udivil. Dodnes vidím, jak bratr Valeš sedí v křesle a jak nás Milada [manželka duchovního Valeše] hostí. Na mě padal obrovský klid a je tomu i dodnes. Pokaždé, když k nim přijdu, vnímám obrovský pokoj“ (str. 75). Pavel popisuje, že

je ve světě věřících obvyklá důvěra mezi přáteli a je běžné zvat své přátele domů. Do kontrastu staví svět nevěřících, o kterém říká, že není „moc normální“, aby se lidé vzájemně zvali na návštěvu k sobě domů. „Valešovi se stali a jsou dodnes našimi duchovními rodiči. V mém životě není větší přítel než [duchovní] bratr Valeš [...] Na začátku jsme s Jitkou byli ve víře i v normálním životě jako děti. Neustále jsme padali a potřebovali znovu zvedat. Oni nám vždy pomohli a nikdy to s námi nevzdali. Neodsuzovali nás, nikdy nás neopustili a nikdy se nás nezřekli“ (str. 76). Čtenáře zde pravděpodobně povzbudí, že *pomocníci* je nebudou soudit za činy, které vykonali a přes všechny přešlapy, které se jim v životě přihodily, se jim budou snažit dávat co největší míru podpory (Kadaši, 2017).

Roman byl odsouzený a popisuje, že je velmi těžké být ve vězení věřící, protože ostatní vězni si o věřícím člověku myslí, že je „divný“ a dělají si z něj legraci. Nicméně i Roman měl *pomocníka*, který ho udržoval při víře. „Můj svatý muž z Pankráce byl se mnou díky dopisům pořád ve spojení a nezadržitelně jsme se stávali přáteli. Povzbuzoval mě, každý tejdén mi posílal kázání, dopisy a hlavně posiloval ve mně vědomí, že jako křesťan nejsem úplně odepsanej“ (Šťastný & Matulík, 2010, str. 99). Na příběhu Romana je vidět, že „svatý muž“ má nezastupitelnou úlohu. Roman mu volá, když se zachová špatně nebo když se nechová podle křesťanské morálky a lituje toho. „Svatý muž“ mu nikdy nevynadá, nikdy se k němu nechová zle, ale snaží se mu vždy pomoci vrátit se na správnou cestu. Toto svědectví opět sděluje, že „ztracení“ lidé se nemusí procesu konverze bát, jelikož se vždy najdou takoví, kteří jsou schopni bezpodmínečné lásky a altruistického chování.

V příběhu Jana je oním *pomocníkem* jeho práce. Rozhodl se, že bude pomáhat lidem na ulici, kteří jsou drogově závislí. Toužil jim říct o svém vlastním příběhu, ukázat jim Boha a cestu víry jako vysvobození. „Začal jsem pracovat v dómu v Oslu, kde se zdržovali narkomani a prostitutky. [...] Od rána do večera jsem rozdával křesťanské traktáty a vyprávěl o Ježíši. [...] jsem obzvláště jasně poznával, že jsem novým člověkem. [...] Moje láska k lidem na ulici byla větší než všechno ostatní, a tak jsem cítil, že Bůh mou práci potvrzuje“ (Eriksen, 2002, str. 47). Jan svým příběhem ukazuje, že až když našel smysl života, připadal si užitečný a začal být šťastný. Nezapomíná zmiňovat, že se všechno událo jenom díky Bohu a ukazuje čtenáři možnou alternativu k jeho stávajícímu nešťastnému životu bez víry.

2.3.2 Traumatické dětství

V následující části práce jsou popsány konkrétní výsledky z provedené analýzy dat, které jsou členěny do jednotlivých fází v životě. Považuji za důležité do empirické části uvést i vybrané životní kapitoly bývalých kriminálníchků, které jsou pro vývoj identity a následnou konverzi klíčové.

Pro analýzu je klíčové již období dětství, protože na základě toho, jaký má dítě vztah s rodiči, se odvíjí jeho další vztahy. Velmi důležité je, aby si dítě v kojeneckém období vytvořilo citovou vazbu s matkou⁴¹. Jestliže k tomu nedojde, nebo proces bude narušený, bude to mít dopad na budoucí vztahy jedince (Bowlby, 1969; 1988). Dále bude zahrnut proces náboženské konverze podle modelu Malcolma L. Rigsbyho (2014).

Z analyzovaných textů vyplývá, že většina autorů prožila velmi traumatické dětství plné nejistoty a fyzického ubližování. Je pravděpodobné, že attachmentová vazba se nevyvinula správně (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978). Analyzovaní jedinci se necítí být milováni, nevrací se rádi domů, zůstávají venku s partou starších kamarádů, kradou, popíjejí alkohol a kouří. Rovněž jim tedy v rámci primární socializace nebyly předány morální normy, kterými by se řídili.

Napětí, které popisuje Rigsby (2014) ve svém modelu lze vnímat již od dětského věku, kdy jedinci nebylo dáno potřebné, chyběla mu láska a péče. Nejčastěji konvertité pocházejí z neúplné rodiny, ve které byli fyzicky i psychicky těžce týráni, zpravidla otcem a nejčastěji nevlastním, nebo byli svědky fyzického ubližování vlastní matce. „Pak se strhla hádka mezi rodiči. Viděl jsem, jak otec popadl žluté autíčko [...] a začal jím mámu mlátit [...] Netrvalo však dlouho a přivedla nám [matka] nového tatínka. Byl velice tvrdý a krutý. Přestože jsme byly děti, trestal nás velice tvrdě [...] často používal plácačku na koberce [...] pro větší účinek ji obracel, aby nás mlátil rukojetí. Řezal nás téměř vším, co mu přišlo pod ruku, a protože vařečky o nás lámал, používal tvrdší věci. Já jsem nejednou skončil v bezvědomí a kvůli modřinám jsme častokrát nešli ani do školky a do školy [...] mě zavolal na záchod, rval mi hlavu do záchodu [...] Utrpení, které jsem zažíval nebylo nic proti tomu, když mi otec v zuřivosti zabíjel zvířata. Choval jsem křečka, psa a zvířata jsem moc miloval. Byla světlou stránkou mého života, mými přáteli, dokázala zahnat smutek ve chvíli opuštěnosti“ (Kadaši, 2017, str. 5-7). Úryvek znázorňuje, že dítěti bylo velmi ubližováno, dá se mluvit až

⁴¹ Případně s jiným primárním pečovatelem.

o týrání. Dokonce mu nebylo dopřáno ani to, aby si mohlo ponechat zvířata, která milovalo a která s ním jako jediná byla, když pociťovalo smutek.

Také René ve svém dětství viděl mnoho hrubé síly a zažíval jednání, při kterém se cítil jako „otrok“, na kterého se často křičí. Tyto skutečnosti se následně odrazí v jeho životě. „Během roku jsem jako malý sledoval, jak se Romové rvou s noži v ruce, nadávají si a vyřizují si tím svoje účty. Každý den i večer se tu pořád pilo a smilnilo [...] táta na nás děti pořád křičel, bil nás a dělal mezi námi rozdíly [...] byly jsme malé děti [...] jako jeho otroci. Slyšel jsem samé „podej, přepni televizi...“, [...] Když jsem špatně přepínal, tak otec po mně klidně hodil botu a někdy i popelník. Stále jen křičel, nadával, urážel, zakazoval, odsuzoval, proklínal“ (Giňa, 2017, str. 5-6). Úryvek vyvolává pocit, že v dítěti nebyla posilována autonomie, nýbrž po něm bylo požadováno, aby se choval jen podle požadavků rodičů. Kladené požadavky však byly velmi primitivní, dítě nijak nerozvíjely. René u otce navíc odpozoroval vzorce agresivního chování. Jako dítě, které vidí ve svých rodičích vzor a inspiraci, takové chování nakonec sám vykonával.

Jiný z textů poukazuje na to, že jeho autor od dětství neměl nikoho, na koho by se mohl spolehnout, na koho by se mohl v případě potřeby obrátit. Opět se vyskytuje absence citového vztahu s primárním pečovatelem. Zpětně konvertita reflektuje, že byl dokonce nechtěné dítě, což velmi podrývá jeho Já, jeho identitu. „Moje závislost byla jaksi podnícena již v mém dětství. Byl jsem nechtěné dítě, byl jsem těžce týrán a zvykl jsem si spoléhat jen sám na sebe“ (Novak, 2008, str. 58).

Další z autorů také pochází z neúplné rodiny, zemřel mu otec. Tuto skutečnost komentuje tím, že po smrti otce v jeho životě nastala těžká situace, protože neměli dostatek financí. O citové újmě zde není žádná zmínka. „Už jako malý kluk jsem byl vzdorovitý. Když mi bylo asi 7 let, vstoupil do života mé matky nový muž. Ten byl velmi brutální a agresivní“ (Novak, 2008, str. 28). Příběh pokračuje tak, že i Joop⁴² byl agresivní do té míry, že byl vyloučen ze školky a následně z několika škol z důvodu agrese. Doma jej za to otčím bil (Novak, 2008). Dostává se tak do jakéhosi začarovaného kruhu, ze kterého se dítě neumí dostat ven. Namísto, aby bylo dítěti vysvětleno, proč nemá ostatním ubližovat, je samo bito. Dá se říct, že Joop pouze opakuje vzorce chování, které vidí doma, které sám zakouší.

⁴² Autor narativu.

Roman ilustruje fungování své rodiny na události při vánoční večeři. „To když mně můj psychopatickej otec dal pěstí do hlavy přímo u štědrovečerního stolu, až jsem s židlí odletěl a narazil do zdi kuchyně. Otec pak převrátil stůl, popad stromeček a za strašného řevu [...] ho vyhodil i s ozdobama z okna ven. [...] vejprasky [...] byly prováděny pěstma nebo uřízlým kabelem. Sem tam jsem omdlel“ (Šťastný & Matulík, 2010, str. 104). Roman popisuje, že výprasky byly doma zcela běžné. Očividně se problémy, a zřejmě i ty banální, řešily v rodině skrze násilí a fyzické bití namísto racionální rozmluvy, díky které by dítě mohlo dozrávat a učit se zdravému fungování ve společnosti.

Ačkoli se Alex nesetkal s fyzickým násilím ze strany rodičů, nebylo mu dopřáno rodičovské péče a lásky, zároveň mu chyběl dohled, který by usměrnil jeho chování. Veškerý čas trávil na ulici s partou kamarádů. Tam se naučil, že se musí prosazovat a když je potřeba, je na místě použít i násilí „Naši rodiče [...] ráno v pět hodin odcházeli z domu a vraceli se pozdě večer, když už jsme většinou spali. [...] Zákon ulice zněl: nenech si nic líbit, buď silný a neměj strach, bezohledně bojuj za své ideály, [...]“ (Novak, 2008, str. 12-13).

Z uvedených citací vyplývá, že konvertité pocházejí z neúplných rodin, ve kterých se jim nedostávalo dostatku lásky a sounáležitosti. Cítili se osamělí, nezažili pocit rodinného zázemí. Problémy či jakékoli jiné neshody byly řešeny fyzickými tresty. Na nevhodné chování ale dopředu nebyli nijak upozorněni a posléze jim nebylo vysvětleno, proč se něco nesmí, nebo proč je špatně, co udělali. Mnohdy byly tresty jen jako forma vybití agrese nevlastního a v některých případech i vlastního rodiče. Děti se cítily být využívány pro pohodlí otce, ale necítily nic na oplátku, naopak. V případě, že se otci zdálo, že činnosti dítě nevykonávalo dle jeho představ, potrestal ho. Je na místě zamyslet se, co to s jástvím dítěte udělá. Jeho pohled na svět je pravděpodobně pokřivený, protože zažívalo neustále strach nebo utrpení z trestu. V tomto období konvertité ještě nevyjadřují své životní příběhy jako boj dvou protichůdných sil, jako boj dobra a zla.

Jak budoucí konvertita vyrůstal, setkával se s partou kamarádů, kteří trávili spoustu času na ulici, kouřili, popíjeli alkohol, kradli a bili se. Ve své podstatě se setkával s podobnými dětmi a opět pouze opakoval vzorce, které znal z domácího prostředí. „Byl jsem zlý, bral jsem dětem svačinu, peníze, šikanoval jsem je, mlátil je. To, co dělal můj otec nám, jsem já začal dělat ostatním dětem“ (Giňa, 2017, str. 6). Protože dítě nemělo dané morální normy a hodnoty, lehce převzalo stejné vzorce chování, jaké vidělo doma a u kamarádů. „Můj nevlastní otec uměl dlouze vyprávět, jak v mládí boxoval [...] doslovně

popisoval scény při rvačkách [...] jsem toužil být jako on, být silný, nepřemožitelný, aby ze mě měli lidi respekt. Začal jsem ve škole mlátit bez důvodu další děti“ (str. 8). Tato touha být stejný jako otec se dá interpretovat touhou dítěte zavděčit se otci tím, že se mu bude podobat. Pavel dále mluví o tom, jak se seznámil se staršími chlapci a začal krást. Zpočátku kradl sladkosti, v období dospívání začal krást i alkohol „Bud’ jsem ho prodával, nebo jsem [...] ho vypil“ (str. 19). Ve třinácti letech poprvé utekl z domova. Přespával v cizích nemovitostech a sklepech, jídlo měl od kamarádů nebo přeprodal kradený alkohol a z vydělaných peněz si jídlo potom koupil. Z příběhu není patrné, zda ho rodiče z těchto důvodů konfrontovali, nebo jim bylo jedno, co jejich syn dělá (Kadaši, 2017).

Kvůli projevům patologického chování bývali budoucí konvertité vylučováni ze školy a následně umisťováni do diagnostických ústavů nebo do „domova pro obtížně vychovatelné děti“. „Nedovedu si vzpomenout na školu, ze které by mne nevyhodili. [...] Ve dvanácti letech mne strčili do domova pro obtížně vychovatelné děti. Po šesti měsících mně odtamtud ale vyrazili, protože mne nikdo nedovedl zkrotit, [...]“ (Novak, 2008, str. 29). Některé děti byly umisťovány na oddělení dětské psychiatrie. Například Pavel vzpomíná, že se tam cítil velmi osamocený, protože za ním nikdo nepřišel na návštěvu. „Vlastně jsem žil s vědomím, že se mě tím rodiče zbavovali, protože mě neměli rádi“ (Kadaši, 2017, str. 12). Při odmítnutí rodičem si dítě tuto skutečnost racionalizuje tím, že si takové chování ze strany rodiče zaslouží, protože je špatné. Právě to je důvod, proč ho rodiče nemají rádi a nechtějí ho (Vágnerová, 2004). S tím se pravděpodobně pojí i to, že dítě nemá rádo ani samo sebe. Jako velmi silný emoční zážitek Pavel popisuje událost, kdy za ním před koncem pobytu na dětské psychiatrii přišla na návštěvu matka s bratrem. „Tak jsem byl dojatý, že jsem nechtěl sníst čokoládu, kterou mi přinesla, protože se jí dotýkaly ruce mé maminky“ (str. 12). Lze sledovat oddanost dítěte rodiči a vděčnost za maličkost, ačkoli je jím odmítáno. Příběh však pokračuje tím, že Pavel za matkou utekl, nechtěl zůstat zase sám. Matka mu slíbila, že ho vezme domů, ale musí nejprve pro věci zpátky na oddělení. „[...] a jak jsem udělal krok dovnitř, chytli mě a zabouchli za mnou dveře. Já jen viděl, jak matka s bratrem beze mě odchází. [...] jsem pochopil svou prohru [...] Věřil jsem, že skutečně půjdu domů, že to máma myslí vážně“ (str. 13). V momentě, kdy Pavel dostal naději a prožíval obrovskou radost, že je přece jen milován matkou, která ho přišla jedinkrát navštívit, je opět zklamán a opět se cítí být sám, opuštěný (Kadaši, 2017).

V příběhu Reného se dozvídáme, že už ve svých třinácti letech společně s bratranci jezdil napříč republikou, aby navštěvovali hospody, krčmy, diskotéky a bary a hráli automaty. Domů se vraceli na večer a ráno vstával do školy. Do té chodil jen proto, aby neměl problém s Českou správou sociálního zabezpečení. Opět není zřetelná žádná rodičovská zpětná vazba pro dítě a jeho antisociální chování a podporu ve vzdělávání. Jako velmi podstatná událost v Reného životě z příběhu vystupuje hádka Reného s bratrancem. Oba byli pod vlivem drog a René chtěl bratrance pobodat nožem, protože ho bratranec urazil. K pobodání nicméně nedošlo, protože jak popisuje: „Když jsem se chtěl ale napřáhnout pro ten nůž, najednou se něco stalo... Aniž bych to tušil, Bůh mi v této době ukázal následky, které by toto jednání mělo“ (str. 11). Před očima se mu promítl scénář celé události. Viděl bratrancův pohřeb a svůj soud. „Po skončení vidění jsem zjistil, že mi z úst vychází pěna [...]“ (str. 12). V době, kdy se tato událost stala, ji René nijak neanalyzoval, nepřipisoval zásluhy Bohu. To se děje až po konverzi, kdy zdůrazňuje, že už tehdy se Bůh snažil upozornit na zlé chování (Giňa, 2017).

Alex ve svém příběhu popisuje, že začal postupem času krást, později dokonce i na zakázku. Na tomto příběhu je zřejmá naprostá absence autority, kdy si budoucí konvertita mohl dělat, cokoli se mu zlíbilo. „V devíti letech jsem tajně začal s kouřením. Od svých dvanácti let jsem pil pravidelně alkohol a ve čtrnácti letech potom začala moje výstřední drogová etapa [...] Moje matka se nervově zhroutila, když uviděla svého třináctiletého potetovaného syna“ (str. 14). Zpětně Alex toto období popisuje v souladu se zlou silou „Od časného dětství pro mne byla existence Ďábla faktem, měl jsem více okultních zkušeností. Líbilo se mi být zlý“ (str. 14). Alex odůvodňuje své agresivní chování mocí Ďábla, na čtenáře to působí tak, že on nenese žádnou zodpovědnost za své vykonané činy (Novak, 2008).

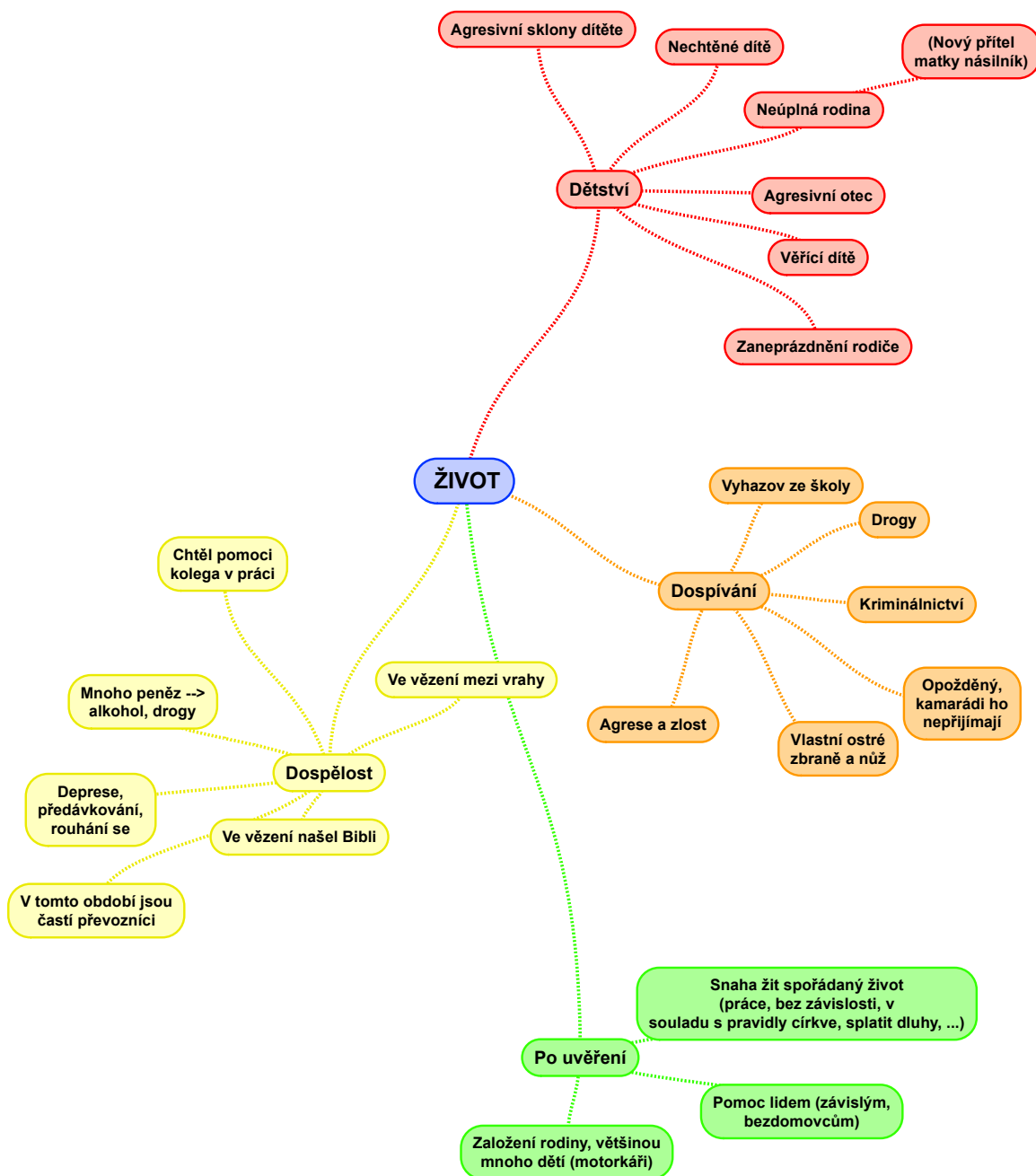
Takovéto zkušenosti se bez pochyb promítly do budoucího vývoje identity. Podle autorů narativů to nebyli oni sami, kdo překonal tyto těžké zážitky, ale byl to Bůh, kdo jim k tomu dopomohl. A to jenom díky tomu, že v něj uvěřili. Bůh se tedy dá vnímat jako náhrada primárního pečovatele. Jako někdo, komu mohou věřit, protože v těžkých situacích se konvertité spoléhají právě na Boží pomoc, případně zpětně výsledky dobrých událostí připisují moci Boha.

Zřejmé je to na příběhu Romana, který například připisuje propuštění na svobodu tomu, že se nechal pokřtít. „[...] od křtu se začaly měnit věci víc, než jsem čekal, a nejen v mé duši. [...] tejden po křtu mě pustili z vazby. Bylo to nečekaný [...] A přišly i další

důležitý změny. Už jsem se tak nebál budoucnosti [...] Najednou jsem na to nebyl sám, měl jsem Boha“ (Šťastný & Matulík, 2010, str. 65-66). Z úryvku vyplývá, že Roman byl před křtem v životě na všechno sám a neměl s kým sdílet svoje starosti ani radosti. Po křtu však pocítil, že má na blízku nejen Boha, ale i „svatého muže“ a farářku, na které se může v případě potřeby obrátit.

Pavel v momentě největšího zoufalství, kdy byl odsouzen za čin, který nespáchal, uvěřil v Boha. Viděl v něm naději a vnímal ho jako jedinou moc, která mu může ulevit a ukázat cestu nápravy. „Byl jsem v životě opuštěný, ale přesto jsem prožíval, že Pán Ježíš je se mnou na cele, nejsem sám. Nevěděl jsem, co mě čeká, důvěřoval jsem Bohu. Když přicházely myšlenky pochyb, opíral jsem se o víru v Pána Ježíše [...] Najednou byly pryč myšlenky na kšefty, na vydělávání peněz nebo o drogách“ (str. 65). Pavel byl na cele sám a možná právě z toho důvodu se uchýlil k neviditelné moci, o které slyšel v minulosti a v souladu s Božím učením se měnilo i jeho smýšlení směrem ke správnému. Když Pavlovi zemřel nevlastní otec, vyjadřoval lítost, zároveň byl rád, že má i otec možnost poznat Ježíše. „Když otec zemřel, cítil jsem bolest, ale i vděčnost Bohu, že jsme se mohli usmířit a on poznat Pána Ježíše“ (str. 70). Fakt usmíření se svým nevlastním otcem nepřipisuje své snaze, nebo snaze otce, ale moci Boha. Za své činy tedy už není zodpovědný jen on sám, jak tomu bylo před uvěněním, zodpovědnost za jeho skutky je předána Bohu. Víra v to, že otec se po smrti setká s Ježíšem pomáhá Pavlovi překonat zármutek, který ze ztráty prožívá. Vnímá Boha jako nejlepší a nejvyšší jsoucno, se kterým se po smrti všichni setkáme. I za svým povýšením v práci vidí Pavel Boží zásluhu. „Zpočátku jsem se hrozně modlil, aby mi Bůh dal moudrost, abych pracoval dobře [...] Pán Bůh mi opravdu požehnal a za tři týdny jsem se stal vedoucím směny“ (str. 70). Je poněkud zvláštní, že Pavel tuto zásluhu nepřipisuje sám sobě, svému úsilí a snaze, ale vyšší moci, Bohu. Může za tím být skrytá nízká sebedůvěra nebo pocit rozporu mezi kriminálním chováním v minulosti a slušným chováním v současnosti. Může přidávat postavu Boha proto, aby sám sobě dokázal změnu své osobnosti vysvětlit (Kadaši, 2017).

Myšlenková mapa číslo 2, Život konvertitů.

2.3.3 Proces náboženské konverze

V rámci životního příběhu dochází ke kritickým okamžikům, kdy si člověk uvědomí, že s jeho životem není něco v pořádku. Ve vězení dochází ke stigmatizaci a odsouzení se často setkávají s nálepkováním. To zpravidla vede k *napětí*, které probouzí *touhu* k činům měnícím nastalou situaci (Rigsby, 2014). Dané schéma lze aplikovat i na prostředí mimo instituci vězení. Ze své dospělosti často autoři reflektují, že jim Bůh podával „pomocnou ruku“, ale nechtěli ji tenkrát přijmout. Žili zaslepeni drogami, penězi a výtržnictvím.

Dle provedené analýzy lze její výsledky též rozdělit do kategorií, které uvádí ve svém modelu náboženské konverze Rigsby (2014). Tento model je popsán v teoretické části práce.

Napětí

Konvertité se v životě dostávají do momentu, kdy nemohou najít smysl, správný směr, jsou ztraceni. To vyvolává pocity napětí a úzkosti. Na toto vzniklé napětí lze nahlížet jako na první pohnutku ke změně způsobu života i smýšlení. Podle Giordanové a jejích kolegů je v tomto momentě člověk otevřen ke změnám (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002).

V příběhu Reného je velmi vysoká míra napětí cítit v momentě, kdy mu zemřel nejmladší syn. Z usmrcení obviňoval svou přítelkyni, poněvadž předpokládal, že tvrdě spala po dávce drog. „Myslel jsem si, že syna Žaneta zalehla, protože tvrdě spala po pervitinu“ (str. 35). Zármutek René zaháněl tím, že si sám píchal pervitin, a proto ho vyhodili z práce. „Stále jsem si to dával za vinu a přemýšlel jsem, že se oběsím, nebo že v plné rychlosti napálím s autem do stromu nebo do protijedoucího auta“ (str. 36). Úryvek ilustruje, že René nemá vybudované efektivní copingové strategie, pomocí kterých by situaci dokázal zvládnout jiným způsobem než sebedestrukci. Od svého sociálního okolí se pravděpodobně efektivní strategie zvládání nenaučí a jako dítě viděl řešení problémů prostřednictvím hrubé síly nebo nadávek. Napětí v životě Reného se ještě zvýšilo, když jeho partnerka v devátém měsíci těhotenství potratila. „Další zásah do mého prokletého života. Rozbilo mi to srdce a roztrhlo na tři kusy. [...] začal jsem ještě víc fetovat. [...] Nic jsem si nepamatoval, jen jsem stále zvracel [...]“ (str. 44). Můžeme pozorovat totální rozklad osobnosti, kdy si člověk přestává cokoli pamatovat, opouští ho lidé, které má rád a nemá ani práci (Giňa, 2017).

Roman se k drogám a k alkoholu dostal po návratu do Evropy z válečné mise v Sýrii. Cítil se vykořeněný ze společnosti. „Nikam jsem nepatřil, nikoho a nic jsem neznal [...] V Africe a Arábii válka a zabíjení, vězeňskéj teror, veřejný popravy. Tady se lidi procházeli

prosluněnou Prahou, drželi se za malíčky, smáli se [...]“ (str. 11). Svůj kulturní šok utápěl v alkoholu tak dlouho, až se stal závislým. Zde se dá vypočítat určitá míra napětí, která prudce vzrostla, když byl obviněn ze znásilnění nezletilé dívky. Tento čin ovšem nespáchal. „Tehdy ve vazbě na mě dolehla děsivá krize jako nikdy předtím, protože nebylo úniku“ (str. 55). Roman uvádí, že se snažil žít správně, chodil do práce, „i ty fety jsem prodával mín“ (str. 55). Zde lze najít onu otevřenost ke změně, Roman se snažil žít spořádaným životem, zmiňuje, že měl snahu změnit své chování v porovnání s předchozím (Šťastný & Matulík, 2010).

Život Jana se jeví skrze narativ jako krizový již delší dobu. Například na své svatbě v opilosti zbil svatebčana. „Když jsem se probudil, seděl přede mnou můj tchán. [...] na hlavě měl ohromnou podlitinu a hlavu hustě zafačovanou. Abych nabyl nových sil, poprosil jsem ho poněkud sklíčeně o drink. [...] Pomalu mi začlo svítat [...] Zbil jsem vlastního tchána na svatbě jeho dcery!“ (str. 14). Za krátko se dozvěděl, že s ním přítelkyně jeho manželky čeká dítě a kvůli nadměrnému pití alkoholu ho vyhodili z práce. Jan měl nulovou zodpovědnost za své činy, spoléhal se, že se všechny problémy vždy nějak vyřeší. Zlomový okamžik nastal, když se Janovi doma oběsila manželka. „[...] ona visela – přímo nade mnou, [...] Povolil jsem provaz a jako beze smyslů jsem do sebe vлил několik skleniček“ (str. 31). Ačkoli byl Jan zvyklý na drsný způsob života, po dlouhá léta pociťoval vinu. Přemýšlel dokonce, že si sám vezme život. Přidaly se zdravotní problémy, kvůli závislosti se dostavilo delirium tremens. „Píchali mi různé léky, trpěl jsem však silnými halucinacemi a viděl v nemocničním pokoji spousty hadů, lvů, koček a krys“ (str. 33). Rovněž z této situace vyplývá, že Jan nechtěl zůstat ve stejném stavu, v jakém byl (Eriksen, 2002).

V příběhu Thorstena způsobil vysokou míru napětí rozvod manželství, kdy podnět vynesla jeho žena. Protože mnoho jeho kamarádů bylo ve stejné situaci, začal s nimi trávit více času. Jeden z přátel, člen moto klubu, jej vzal na večírek. „Tam jsem se cítil úplně skvěle, [...] tady byl můj svět, můj domov, a při starém stylu SEX, DROGY & ROCK`N`ROLL jsem se opět stal tím volným, divokým [...]“ (str. 79-80). Thorsten uvádí, že se pro něj stal moto klub domovem. Mohlo se jednat o rozptýlení od bolesti, kterou mu způsobil rozvod, o vytěsnění této bolestivé události. Thorsten se nicméně s klubem „dostal do problémů“ (str. 80) a nakonec z něj odešel. Potvrzuje to domněnku, že mu přátelé z moto klubu pomohli přečkat nejtěžší období po rozvodu, ale jednalo se pouze o krátkodobou záležitost (Novak, 2008).

„Chlast, drogy a sex se staly mým hobby“ (str. 75), vypráví Maze. Potkal však dívku Simone, do které se zamiloval a začali spolu chodit. Byli si ale často nevěrní, proto se rozcházel, za nedlouho se k sobě zase vrátili. Je zde jakási infantilní neschopnost postavit se problémům a racionálně je vyřešit. Utíkají před nimi a nejsou schopni si zachovat vzájemnou věrnost. „Všechny ty neodpuštěné věci tížily a ničily naše duše. Denně jsme se hádali, dokonce jsme se začali i fackovat [...] jsme si celkem dopřávali alkohol a denně též nějakou tu dávku“ (str. 76). Užívání drog vedlo až k tomu, že Simone zažila hororové halucinace. „[...] jsem věděl, že drogy a Simonin děsivý zážitek spolu souvisejí a že je to Démonská moc [...]“ (Novak, 2008, str. 76). Halucinace připisuje Maze moci Démona, nikoli změněným stavům vědomí, které psychostimulancia běžně způsobují (Kalina, 2003).

U Alberta k pocíťování napětí došlo, když se začal zabývat okultismem. Byl to pro něj jiný, nový svět a byl jím zcela okouzlen. Lidé jej začali zvat na různá sezení, aby mohli skrze Alberta hovořit s duchy zemřelých. „[...] jsem během meditace viděl otřesné věci, takže jsem na konci býval naprosto zničený a „vyšťavený“. Stále víc se ze mě stával jiný člověk. [...] Hodnoty, které jsem měl předtím [...] se mi všechny ztratily, a já jsem se dopouštěl věcí, za které jsem se musel stydět“ (Novak, 2008, str. 38-39). Albert cítil, že už nemůže pokračovat dál s tím, co dělá a byla nutná změna. Pocíťoval, že se mění celá jeho osobnost a okultismu až příliš podléhal.

Jens zažil kritický moment, když mu šlo o život. Trpěl depresemi a předávkoval se drogami do té míry, že si musel zavolat pohotovost. „V tom momentě už bylo mé tělo od pupku dolů až k nohám bez jakéhokoliv citu a já cítil, že spěji ke konci. Potom jsem slyšel, jak [...] lékař říká [...] šance přežít příštích 60 minut jsou velmi mizivé“ (Novak, 2008, str. 70). Je možné, že se Jensovi nemožnost pohybovat se pouze zdála pod vlivem užití návykových látek. Podstatné je, že si v tuto chvíli Jens uvědomil, že jeho život visí na vlásku a že už dál nemůže pokračovat ve stejném způsobu života jako doposud.

Se závislostí se setkal i Olli. S přáteli si otevřeli hospodu a on měl za úkol čepovat pivo. Zmiňuje, že se s tím pojilo, že i on sám často a hodně pil. Postupně se přidaly i drogy a Olli se stal závislým. Zlomové je, že si to uvědomil a necítil se dobře. „[...] stále více jsem sklouzával do bažiny kriminality [...] Byly noci, ve kterých jsem se ptal po smyslu života“ (Novak, 2008, str. 48).

Z uvedených úryvků je zřejmé, že se každý konvertita dostal do těžké životní situace, která mu způsobila nepříjemný stav tlaku a napětí. Tento stav je nepříjemný a vzbuzuje touhu po změně.

Touha

Stav *touhy* se projevuje hledáním možných alternativních cest z nynější krizové situace. Budoucí konvertita cítí, že nemůže dál pokračovat ve stejném životním stylu jako dosud, protože ho ohrožuje a cítí nad sebou jakousi hrozbu.

V Ulliho příběhu sehrála velkou roli zvědavost. Kvůli kriminální činnosti ho opustila manželka, která našla Boha a za Ulliho se modlila. Ulliho zajímalo, kdo je ten, s kým se jeho žena modlí a šel se ze zvědavosti na nedělní bohoslužbu podívat. Byl překvapen láskyplným jednáním tamějších lidí. „Protože jsem Ital, nevěděl jsem, co je to za jazyky. Pocítil jsem touhu po něčem, co jsem ještě neznal.“ Tato *touha* Ulliho přivedla na shromáždění. „Při svém příchodu jsem zvědavě řekl, že chci přijmout tohle jakési Něco, co se jmenuje Duch Svátý.“ Dychtivost po změně byla v Ullim vzbuzena díky jeho ženě, která ve svém životě našla Boha. Ullimu se zalíbilo, že lidé se na shromáždění k sobě navzájem chovají láskyplně, což doposud nepoznal, a z toho důvodu chce být součástí (Novak, 2008, str. 59).

Prvotní ideje o Bohu do Alexovy mysli zasadil kamarádův bratr, který se stal křesťanem. Alex nicméně zůstával lhostejným, protože mu jeho životní styl vyhovoval, jeho plány ani zdaleka nezahrnovaly touhu po změně, a vůbec po náboženské konverzi. Plamen v něm zažehl až nejlepší přítel, který mu pověděl, že se setkal s Bohem. „Byli jsme jako bratři, proto jsem to, co říkal, nemohl jednoduše odsunout stranou, [...]“ (Novak, 2008, str. 17). Alex popisuje, že cítil vnitřní rozpor; nechtěl opustit stávající životní styl, který se mu zamlouval, zároveň potřeboval zjistit, jak se věc s Bohem doopravdy má. Rozhodl se pro změnu svého života. Pro Alexe důležitý člověk mu řekl o svém zážitku, což ho nakonec dovedlo k samotnému obrácení.

Pro Anniku se stala inspirací její matka, která věřila v Boha. „[...] jak říkala [matka], čerpá svou sílu, lásku a radost z Boha“ (str. 41). Shodou okolností se tehdejší kamarádka Anniky dala na cestu okultismu a chtěla, aby jí Annika pomáhala. V tento moment si Annika uvědomila existenci Satana a rozhodla se, že bude hledat Boha a svěří mu svůj život. „[...] jsem se rozhodla hledat Boha, abych mu svěřila svůj život. Satanu jsem patřit nechtěla“ (str.

42). Annika dochází k uvědomění, že existuje dobro a zlo. A protože se pravděpodobně obává zlé moci Satana, rozhoduje se pro kladnou sílu, tedy pro Boha (Novak, 2008).

Olli se na jednom z moto srazů potkal s motorkáři patřícími do moto klubu The Tribe of Judah. Olli byl zvědavý, o koho se jedná, poněvadž měli na vestách obrovský žlutý kříž a on nevěděl proč. Byl motorkáři pozván do jejich stanu a vzpomíná, že mu tam bylo velmi příjemně. „Byl to nezapomenutelně srdečný večer [...] skončil společnou modlitbou“ (str. 49). Olli se v příběhu nezmiňuje, že by se kdy dříve modlil a nyní nijak modlitbu nekomentuje a nehodnotí, pouze se o ní zmíní. Toto příjemné setkání s klubem věřících motorkářů, by se dalo chápat jako prvotní krok k *touze* po změně jeho života. Uběhlo několik měsíců a Olli se rozhodl, že Boha najde. „Rozhodl jsem se chodit a běhat tím lesem tak dlouho, dokud se mi Ježíš neukáže [...]“ (str. 52). Tak moc Olli zatoužil poznat Boha, neboť si uvědomil, že „základ mého života je složen ze lži a sobectví“ (str. 52) a tehdy ve stanu věřících motorkářů viděl opak jeho života. Viděl, že věřící lidé jsou k sobě srdeční a nápomocní (Novak, 2008).

Na starého známého, křesťana, si Jens vzpomněl, když ho v kritickém stavu po předávkování drogami přivezli na pohotovost. Zaslechl, jak lékař konstatuje nízkou pravděpodobnost přežití v dalších šedesáti minutách. „V této noci jsem ve svém zoufalém stavu volal tomu aktivnímu křesťanovi“ (Novak, 2008, str. 70). Jens se rozhodnul, že chce poznat Ježíše. V obavě ze smrti se Jens uchýlil k moci Boha, protože toužil být pod jeho ochranou před očekávanou smrtí.

Christině se dostala do ruku Biker–Bible a jak uvádí, zaujaly ji zejména příběhy, o kterých se dočetla. „Bibli jsem nerozuměla, ale ty životní příběhy v ní uvedené mne oslovily“ (str. 67). Díky Biker–Bibli zjistila, že Bůh nedělá rozdíly a pomohl lidem, kteří neměli jednoduchý osud, kteří nežili podle společenských pravidel a uzdravil ty, kteří byli nemocní. Sama Christina v této době pociťuje touhu po opravdové pomoci, poněvadž jí bylo ublíženo, „[...] muž rozcupoval mou duši na kousíčky, totálně mně zničil“ (str. 67). Od této doby trpěla depresemi a léčila se antidepresivy (Novak, 2008).

Touha Jana se objevila, když potkal věřící dívku, která ho pozvala do křesťanského sdružení. Uvádí, že viděl dav naprosto nudných lidí a nechápal, co může být na takových shromážděních přitažlivé. „Něco mě však přimělo, abych šel ještě jednou. Měl jsem pocit, že jsem narazil na něco dobrého, co jsem nedokázal vysvětlit“ (Eriksen, 2002, str. 36). Z prvotního skeptického postoje Jana lze spekulovat nad tím, zda na shromáždění ještě

někdy půjde. Důležité je zde ono „něco dobrého“, díky kterému se rozhodl jít znovu. Je možné, že chce touto zkušeností povzbudit jedince na cestě k obrácení. Povzbudit ty, kterým se nelíbí církevní instituce, aby po první nové zkušenosti nezanevřeli nad společenstvím, ale aby se zúčastnili vícekrát.

Pavla ze samotného dna dostala *touha* vymanit se z této situace, kdy mu bylo „ze života zle“ (str. 59). Popisuje, jak stál před budovou kasina a v rychlosti se mu promítl celý jeho život, ale jenom ty špatné události. Pavel se otočil a uviděl budovu s nápisem „Poradna–Apoštolská církev“. V duchu se zamyslel, „Co mi tak můžou poradit na můj podělaný život?“ (str. 59). Pochyboval a byl rozzlobený, přesto šel se vztekem dovnitř. Udivilo ho vřelé přijetí, jakého se mu dostalo. Muž v poradně k Pavlovi pronesl, „Pavle, je z toho cesta ven, pokud chceš“ (str. 59). Pavel, zřejmě překvapený milým přijetím a ochotou, odpověděl, že chce. Takto se projevila jeho *touha* posunout se ve svém životě dál, nesetrvávat ve stavu, ve kterém se cítil špatně (Kadaši, 2017).

Pomocníci

V souladu s *Modelem náboženské konverze a transformace* od Rigsbyho (2014) lze vysledovat pomyslnou nit proplétající všechny příběhy. Vždy se najde někdo, kdo člověku v nesnázích a toužícím po změně v jeho životě pomůže. Někdo, kdo ukáže cestu z úzkosti ven a nasměruje člověka „správným směrem“. Při vyprávěních si můžeme všimnout, že svědectví týkající se *pomocníků* jsou podávána taktéž velmi emotivně.

Ve svém zoufalství, kdy si Frank myslel, že mu už nikdo nedokáže pomoci, potkal dívku Esther. Znal ji už z dřívějšíka a věděl, že má drogovou minulost, byla závislá a žila na ulici, na okraji společnosti. Nejspíš to, že má Esther zkušenost se závislostí a s bezdomovectvím a je nyní schopna žít normální život, Franka fascinuje. Seznámili se blíže a Esther pověděla Frankovi o tom, jak jí Bůh pomohl od závislosti a se začleněním do normálního, běžného života. Společně šli na Jesus–Freak–Festival. Tam byl Frank unesen pohodovou atmosférou, kde vládl „klid a pokoj“ (str. 25). Popisuje situaci na festivalu, „[...] ke každému tady přistupovali jako k člověku. Cítil jsem se tady dobře jako už hodně dlouho ne“ (str. 25). Byla to právě dívka Esther a později i její otec, kdo Frankovi pomohl setrvat v procesu náboženské konverze (Novak, 2008).

Dalo by se říct, že Christina svou pomoc našla docela náhodou. Při nákupu ji oslovila křesťanka. Od tohoto okamžiku se začaly scházet a rozmlouvaly spolu o Bibli, posléze se křesťankou nechala pozvat i na shromáždění. Skrze příběh v Biker-Bibli si Christina začala psát s obráceným motorkářem, který se v minulosti choval brutálně k ženám, a rozebírala s ním svá traumata způsobená bývalým přítelem. Byl totiž také motorkář a také se k ní choval velmi hrubě. Tito dva lidé udržovali Christinu v procesu, aby nesešla zpět na cestu bez víry, aby neodpadla (Novak, 2008).

Olli naproti tomu po pomoci dychtil. Jednoho dne vyšel na procházku, rozhodl se, že najde Boha, a tak zvolal: „Ježíši, jestli opravdu jsi, tak máš teď možnost se mi představit“ (str. 52). Došel na vrch kopce a uviděl stavbu, na níž bylo napsáno „Centrum víry“. Olli nad tímto přemýšlí jako nad znamením od Boha. Příběh pokračuje tím, že se Olliho někdo dotkl. Otočil se a uviděl před sebou muže, ten k němu promluvil, „Myslím, že hledáš Boha“ (str. 53). V tuto chvíli Olli potkal muže, který ho pozval na shromáždění. Díky němu Olli „učinil životní rozhodnutí“ a rozhodl se pro Boha (Novak, 2008).

Když šlo Jensovi v nemocnici o život, v noci zavolal jednomu aktivnímu křesťanovi, kterého znal z dřívější doby. Když křesťan přišel k jeho posteli, měl Jens pocit, že příchozí muž stál v jakémsi světle. „Tu noc jsem se rozhodl pro Ježíše [...]“ (str. 70). S přítelem se společně v noci modlili. Tento křesťan je prvotním *pomocníkem* v životě Jense, postupně se k němu přidávají další lidé „První rok mého křesťanství jsem měl stále znovu a znovu jisté problémy s tím vzdát se starých návyků. [...] díky náklonnosti drahých věrných bratrů ve víře se můj nový život stabilizoval“ (str. 70). Jens explicitně píše, že sám by situaci jen těžko zvládl, ale díky dalším věřícím, kteří mu po celou dobu pomáhali, jeho život dosáhl stálosti (Novak, 2008).

Alexovým *pomocníkem* se stal bratr jeho přítele, který byl křesťanem. Jednou se za ním Alex vydal domů, aby zjistil, zda Bůh existuje, nebo ne. „Když jsem vstoupil do jeho bytu, okamžitě jsem ucítil nevysvětlitelný pokoj, který jsem ještě nikdy předtím necítil“ (Novak, 2008, str. 18). Kdyby mu o svém bratrovi Henningovi jeho kamarád neřekl a kdyby se s ním později nesešel, těžko by Alex v procesu setrval. Příběh Alexe potvrzuje, jak je úloha *pomocníka* důležitá.

Pomocníci se v příbězích vyskytují nejčastěji v době, kdy si konvertité kladou otázky týkající se víry a mají o své víře pochybnosti, recidivují nebo navracejí se ke starým způsobům života. *Pomocníci* jim pomáhají najít správnou odpověď a tím je ve víře dále

udržují a utvrzují. Vyzařuje z nich navíc klid a láskyplné jednání, se kterým lidé s kriminální minulostí nemají zkušenost. I oni sami si uvědomují, jak jsou pro ně *pomocníci* důležití.

Transformace

Ve fázi *transformace* je možné sledovat linku toho, že ačkoli byl člověk velmi hříšný z pohledu křesťanské morálky a jednal proti Bohu, je mu odpuštěno a je Bohem takřka bezpodmínečně přijat. Stává se Božím dítětem a jsou mu odpuštěny všechny hříchy, kterých se dosud dopustil. K dosažení posledního stádia, *transformace*, člověku napomáhá již věřící osoba⁴³, na kterou se v případě potřeb obrací.

Jürgen se díky víře dokázal vzdát cigaret. Jak sám píše, „[...] čistě jen vírou v Boží pravdu“ (str. 86). Jürgen píše o tom, že se vědomě přiklonil „na stranu vítěze–Ježíše Krista“ (str. 86). Do kontrastu staví dřívější způsob života, popisuje ho jako plný „[...] nenávisti, násilí, drog [...]“ (str. 86). Jürgen vzpomíná na chvíli, kdy se jeho obrácení událo. Seděl na terase a zapálil si cigaretu. V ten moment si vzpomněl na Biblický text, který říká, že v našem těle sídlí Duch Svatý a dále, že nepatříme sami sobě, nýbrž Bohu. „Následně jsem se rozkašlal až dávivým způsobem, musel jsem doslova lapat po dechu“ (str. 86). Od této události byl Jürgen Bohem osvobozen od závislosti na cigaretách. Moment obrácení je zasazen do okamžiku uvědomění a následného dávení. Z příběhu nicméně vyplývá, že je Jürgen pravidelný kuřák, ale najednou, když si vzpomene na text z Bible, se začne dusit. Na čtenáře to může působit, jako by to bylo jakési Boží varování (Novak, 2008).

Podobně jako Jürgen se ze závislosti uzdravuje skrze víru v Boha Ricardo. Uvádí, že mu došlo, kolik pro něj Bůh udělal, ale on není ochoten zřít se pro něj kouření. „[...] jsem cigaretu dokouřil až k filtru [...] a řekl Pánu: ‚Můj Ježíši, to byla poslední cigareta v mém životě! Kdybych měl ještě někdy vykouřit jedinou cigaretu, ať na místě zemře má dcera‘“ (Wolf, 2019, str. 12). Uvádí, že od slibu, který dal, si už nikdy nezakouřil. Ricardo svůj slib podkládá smrtí dcery. Tato hrozba mu patrně kromě samotné víry a oddanosti Bohu pomáhá přečkat doby, kdy touží po cigaretě.

Na Stefana byli najati vrazi, kteří mu rozbili lebku a pokusili se ho zapálit. „[...] držel nade mnou Ježíš svou dlaň a já jsem zázrakem přežil“ (Novak, 2008, str. 56). Ačkoli následná operace trvala velmi dlouho, rekonvalescence byla rychlá a Stefan to připisuje Boží

⁴³ Zakódovaný *pomocník*.

moci. Po propuštění z nemocnice Stefan předává svůj život Bohu a odpouští najatým vrahům. Dnes je ženatý a hlavně je Bohu vděčný, že má možnost zažívat jeho milost a odpuštění. Stefan to, že přežil pokus o vraždu připisuje taktéž Bohu, protože už dříve v Boha věřil, nicméně se od víry odklonil. Tuto událost si vykládá tak, že není radno si s Bohem zahrávat a je lepší být poslušným křesťanem než se bát o vlastní život.

Martinova proměna proběhla poté, co dlouze mluvil s křesťanem, který mu pověděl o existenci Boha a Dábla. Martin dospěl k závěru, že potřebuje odpuštění. Popisuje svůj zážitek. „Vnitřně jsem volal k Bohu. Ten muž se se mnou modlil a do mého srdce začal vtékat hluboký pokoj jako tekuté zlato, což jsem tělesně vnímal jako příjemné teplo“ (Novak, 2008, str. 65). Podává svědectví o tom, že našel pokoj v srdci a pocítil odpuštění viny. Cítil, jak se jeho vnitřní i vnější síla obnovuje. Pokračuje ve svém vyprávění tím, že má ženu a tři děti. *Transformace* je vyličeána velmi pozitivně, ve srovnání s předešlým životem se zdá být způsob života po transformaci až neuvěřitelný. Dříve žije Martin život bez závazků a jakékoli zodpovědnosti, nyní žije rodinným a zodpovědným životem. Martin píše, že v těžkostech už nedůvěřuje sobě, ale Bohu. Věří Mu absolutně a je Mu naprosto oddaný. Zmiňuje i věk⁴⁴, ve kterém dosáhl transformace, čímž může sdělovat těm, kteří si myslí, že je na konverzi v jejich věku již pozdě, že obrátit se může člověk kdykoli.

Alex ve své touze poznat Ježíše vyhledal Henninga, aktivního křesťana. Společně se usadili a začali se modlit. Alex uvádí, že jednoduše stačilo říct: „Bože, jestli existuješ, prosím dovol mi tě poznat“ (str.18). Když tuto větu dořekl, v hlavě se mu rychle odehrál jeho dosavadní život, ovšem jen ty zlé věci, které si vědomě nepamatoval. Cítil, jak na něj padá špína vykonaných činů. V tu chvíli věděl, že Bůh existuje. „Viděl jsem, jak se strop v obývacím rozevřel, a tělesně jsem cítil, jak na mě někdo vylil velkou vanu vody, která ze mne smyla všechnu tu špínu. Věděl jsem, že mi Bůh odpustil. Byl to úžasný pocit“ (str. 18). Na samotném začátku ukazuje, že navázání kontaktu s Bohem není složité, poněvadž Bůh je zde pro každého, kdo má zájem Ho poznat. Celkově je Alexovo svědectví velmi emotivní, popisuje své pocity, svůj niterný zážitek, po kterém pravděpodobně prahnou úzkostí obtěžkaní lidé s kriminální minulostí (Novak, 2008).

S ohrožením života byl Jens přivezen do nemocnice, kde lékař konstatoval velmi nízkou pravděpodobnost přežití v dalších šedesáti minutách. Za Jensem do nemocnice přišel aktivní křesťan, se kterým se chtěl modlit. Jens vlastně píše o tom, že se stal zázrak,

⁴⁴ V době napsání knihy měl Martin 43 let.

poněvadž stejnou noc, kdy neměl přežít, seděl na nemocničním lůžku zcela uzdraven, bez jakýchkoli symptomů. „V srdci jsem cítil pokoj a nadpřirozené bezpečí“ (Novak, 2008, str. 70). Píše o tom, jak je Bůh mocný, jestliže se mu člověk odevzdá. Jens se pro něj rozhodl a On mu za to „vrátil život“.

„Od toho dne, kdy jsem se poprvé setkal s farářkou“ jsem „o každý věci a každým vztahu [...] začal úplně jinak přemýšlet“ (str. 60). Roman vnímá změnu, ke které došlo poté, co měl možnost setkat se s duchovními, jež navštěvují vězení. Od té chvíle si čte Bibli a pravidelně chodí na sezení, kde se Bible vykládá. Romanovi dochází skutečnost, že je v pozemském životě vše pomíjivé a nic nemá smysl. „Všechny moje snahy sehnat fety, prachy, ženský [...] do téhle děsivé skepse zaznívala z Bible jakási naděje“ (str. 61). Roman díky setkávání s duchovními už nevidí smysl života v kriminální činnosti, postupně se mu tak mění hodnoty. Jednou přišla farářka s návrhem křtu a Roman souhlasil. Na křest čekal dva měsíce a vzpomíná, že se jednalo o zvláštní období, kdy „[...] jsem poznal Krista a změnil se mi život“ (str. 63). Den křtu je pro Romana vrcholem, na který dlouho čekal. „Tekla mi po hlavě i po tváři voda a já si v duchu opakoval: A hle, je tu nové! Takže když to špatné pominulo, zrodil se nový člověk. A proto jako znovuzrozený jsem se začal podepisovat Diesel II.⁴⁵, protože Diesel I. umřel a už tu není“ (str. 64). Roman moment křtu vnímá jako nový začátek. Popisuje, jak významná událost to pro něj byla, „A hle, je tu nové!“ (Šťastný & Matulík, 2010).

Pavel popisuje, jaké kroky jeho transformace zahrnovala, zdůrazňuje a zároveň ze své zkušenosti varuje budoucí konvertity, že je třeba provést určitá opatření, aby byl proces náboženské konverze završen a nehrozila recidiva. Se svou přítelkyní Jitkou se odstěhovali daleko od svých starých přátel, kteří představovali hrozbu navrácení se ke starým způsobům života. „Člověk je po svém propuštění jako by otevřený, náchylnější, slabší, méně odolnější vůči těmto vlivům, tlakům a svodům“ (str. 85). Dojížděli do sboru Církve bratrské, kde našli „skutečnou rodinu“ (str. 85). Dále přestal navštěvovat restaurace, hospody a herny a stal se abstinentem. Uvědomil si, že má sklony k závislostem a nechtěl, aby ho získal Dábel na svou stranu. Své sklony, svoji nedostatečnou vůli ovládnout se, interpretuje jako snahu Dávla získat ho. Dále sděluje, že díky modlitbě k Bohu přestal mít chuť na cigarety, postupně mu Bůh pomohl i od užívání antidepresiv. V rámci své přeměny skončil se všemi činnostmi spojenými s kriminalitou. Takto se Pavel postupně měnil a dospěl až ke křtu, kdy se stal

⁴⁵ Diesel je přezdívka Romana, kterou dostal na vojenském gymnáziu.

právoplatným členem Církve bratrské. Pavel skrze svůj příběh dává rady těm, jež hledají cestu k Bohu, jak na ní setrvat a nesejít. V průběhu transformace je pro něj důležitá partnerka Jitka a společenství Církve bratrské, které vnímá jako svou novou rodinu. Může se na ně kdykoli obrátit a vždy je mu poskytnuta pomoc (Kadaši, 2017, str. 85).

Jan chodil na bohoslužby a pozastavoval se nad tím, že lidé chodili dopředu, kde se za ně druzí modlili. „To se mě nepříjemně dotýkalo a pokládal jsem to za nesmírně trapné“ (str. 39). Jednou však pocítil nutkání udělat to také. Zvedl se ze svého místa a šel dopředu, kde poklekl. Lidé tam na něj začali dávat ruce. „Toho večera se můj život od základů změnil“ (str. 39). Jan se rozhodl, že se stane křesťanem a že svůj život odevzdá Bohu. Po této události se dokázal například omluvit. Porovnává to s obdobím před životní proměnou, obrácením, kdy omluvy nebyl schopen. Jednoho dne slyšel tichý hlas, který mu řekl „Podívej se na svůj pokoj!“ (str. 39). Tak se Jan naučil uklízet. Modlil se k Bohu, aby mu dal práci na psychiatrické klinice a opravdu ji dostal, dokonce mohl nastoupit hned následující den. Přesto všechno se o Jana pokoušel Dábel. Dostával se bezdůvodně do stavů úzkosti a pociťoval závratě. Bůh ale stále konal zázraky. Jan měl dříve problémy s chůzí a se zrakem, nyní je uzdraven. Pohybuje se bez jakékoli opory a nepotřebuje brýle. Když odjížděl vykonávat evangelizační práci na ulici do New Yorku, neuměl dobře anglicky. Během jízdy z letiště do Brooklynu „se stal další zázrak“. „[...] jsem najednou zjistil, že se anglická slovní zásoba nadpřirozeným způsobem neustále rozšiřuje. Poté, co jsme konečně dorazili, [...] uměl jsem plynne anglicky“ (str. 61). Po Janově obrácení dochází k mnoha zázrakům, jak je ukázáno. U Jana dojde k totální změně, uvádí, že je schopen slyšet hlas, že je najednou schopen něčeho, co dříve neuměl. Tyto zázraky představuje čtenáři a zároveň nezapomíná upozornit na riziko Dávla, který se o něj neustále pokouší (Eriksen, 2002).

Frank slyšel vnitřní hlas, který mu říkal, že půjde tam odkud přišel a bude hlásat. „Pošlu tě tam, kde jsi byl ty sám, a odkud jsi přišel. Tam budeš hlásat mé slovo, v mém jménu“ (str. 25). Frank si nebyl jistý, o co šlo, jestli k němu mluvil Bůh, nebo jestli měl pomatené smysly. Stahoval se do sebe, pořád nad svou zkušeností přemýšlel. Jeden kazatel si pozorně vyslechl příběh Franka a odpověděl „Kristus, náš Pán, tě našel, a ty jeho. Obrát se, protože k tobě mluvil Pán. Dal ti úkol a odpustil ti“ (str. 25). Frank nemohl uvěřit, „Mně, vrahovi, který neměl svědomí a zabíjel lidi, který žil svůj život bezbožně?“ (str. 25). Frank je slovy kazatele zaskočen, nemůže uvěřit, že je Bůh natolik milostivý, že dokáže odpustit i člověku, který zabíjel. Obrací se a cítí, jako by z něj bylo sejmuto přetěžké břemeno. Od té

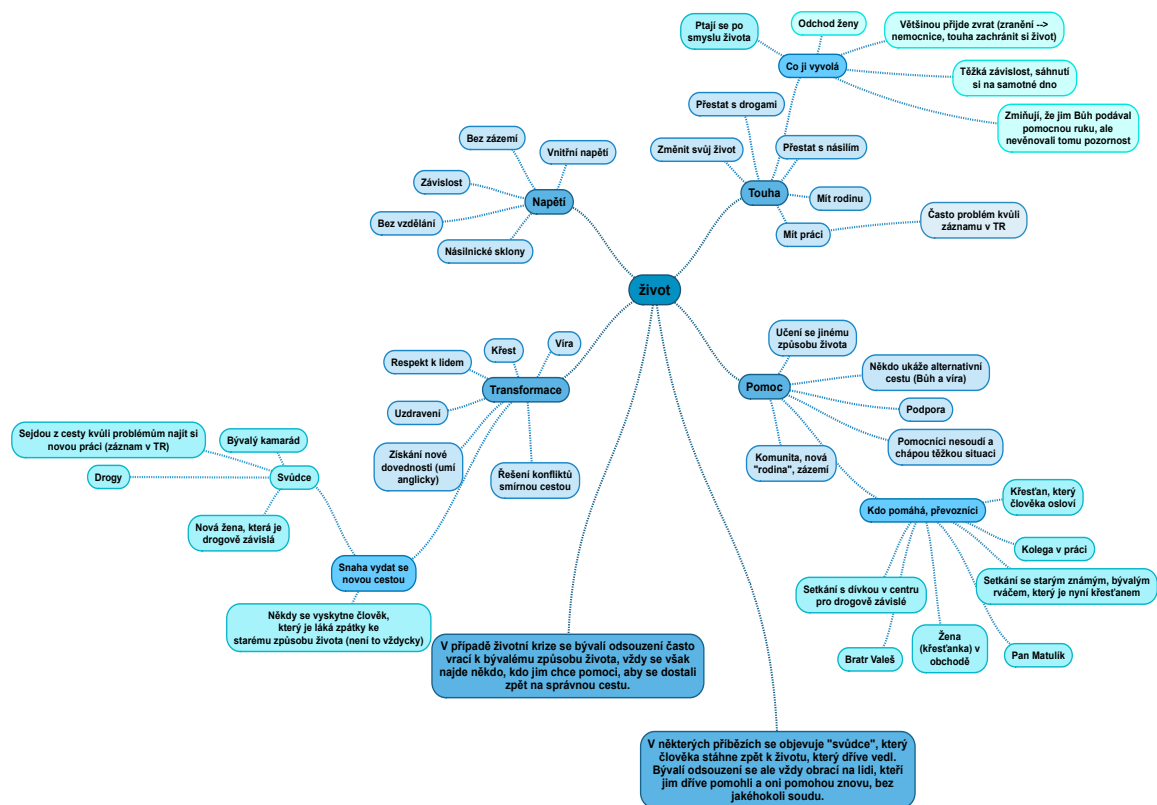
doby nemá noční mury, je mnohem klidnější a dokáže vycházet s lidmi a také je respektovat. Frank popisuje pozitivní dopady své přeměny. Je spokojený, netrápí se a věří, že má v blízkosti Boha, na kterého se může kdykoli obrátit (Novak, 2008).

K proměně Joopa došlo na shromáždění, kde byl poprvé. Uvádí, že se mu tamější lidé pozdávali jako blázni, přesto na shromáždění zůstal. Čtenář si to nejspíš vyloží tak, že nemá dávat na první dojem, ale má vyčkat, protože vše se může později jevit jinak. Tehdy na shromáždění pastor kázal o marnotratném synu a Joop v kázání viděl paralelu se svým životem. „Po kázání jsem věděl, že mám svůj život předat Pánu“ (str. 33). Joop šel za kazatelem a řekl mu o svém úmyslu předat svůj život Pánu. Poklekl a modlili se. Joop poznamenává, že se mu celá situace jevila jako planý výmysl, avšak v momentě, kdy vstával ze země, „to bylo opravdu jako by se mě něco dotklo, a [...] ta neutuchající nenávisť, zmizela. Poprvé v životě jsem se cítil opravdu volný a svobodný“ (str. 34). To bylo pro Joopa znamením, že Bůh opravdu existuje. V jeho životě všechno spravil a urovnal. Joop je ženatý a má šest zdravých dětí. Ukazuje zde, že až když odevzdal svůj život Bohu, dokázal se zbavit nenávisti, která mu v životě brala mnoho energie. Dokázal si poté najít ženu, se kterou má rodinu a žijí šťastně, protože mají víru v Boha (Novak, 2008).

Svůj vnitřní zážitek většinou konvertité probírají s někým, kdo je věřící a patří do církevního sboru. Tento věřící jim pomůže vyložit jejich niterný zážitek jako Boží zásah, Boží moc a dopomůže tak procesu transformace.

Fáze *transformace* završuje celý proces náboženské konverze. *Transformace* je v narativech popisována jako velmi emotivní zážitek, kdy jedinci „pocítili teplo“, „uviděli, jak se rozevřel strop“ a podobně. Lze říci, že tato fáze je doprovázena Božími zázraky, jako jakýsi důkaz Jeho existence a završení celého procesu. Po této fázi autoři analyzovaných narativů pociťují pozitivní změny ve svém životě, cítí oporu, bezpodmínečné přijetí Bohem a sounáležitost s církevním sborem.

Myšlenková mapa číslo 3, Klíčové události v životě podle *Modelu náboženské konverze a transformace* (Rigsby, 2014).

3 Diskuze

Bakalářská práce si kladla za cíl zjistit, jak konvertité s kriminální minulostí vyprávějí o své identitě po náboženské konverzi. Byla sledována proměna jejich hodnot, způsobu vyjadřování a změna sociálního okolí. Pozornost byla zaměřena také na proces náboženské konverze, byly hledány společné znaky. Bakalářská práce poskytuje přehled procesu náboženské konverze u lidí, kteří mají kriminální minulost.

Ze samotné analýzy dat vyplývá, že jedinci pocítili změnu v rámci své identity po završení procesu náboženské konverze. Promítá se do jejich hodnot, kdy se prioritou a zároveň smyslem života stal Bůh, rodina a společenství věřících. To má nastavené určité normy a pravidla, které konvertita ochotně přijal, tudíž například už nemluví vulgárně. Před konverzí k náboženství jejich hodnoty a životní smysl představovaly drogy, alkohol, prostitutky a ilegálně získané peníze.

Změnilo se také jejich sociální okolí. Namísto přátel dealerů, mafiánů a rváčů se obklopují věřícími, kteří se chovají láskyplně a jsou ochotni vždy a za jakoukoli cenu poskytnout pomoc. Ve změně sociální identity je tedy možné u konvertitů vyzorovat i změnu referenční skupiny, což je v souladu se závěry Tyrlika a jeho kolegů (Tyrlik, Macek & Širůček, 2010). V tomto ohledu považuji za nutné zmínit, že starí přátelé a prostředí představovali pro konvertity určitou hrozbu. Po náboženské konverzi měli strach, že kdyby se ocitli v prostředí, kde žili před konverzí a setkali se tam se svými bývalými známými, upadli by znovu do stavu úzkosti, napětí a závislosti a těžko by hledali únik. Nevěřili své vůli natolik, aby těmto svodům dokázali odolat.

Rovněž způsob přemýšlení lidí po konverzi je jiný. Před konverzí veškerou činnost připisovali sobě samotným, po obrácení připisují výsledky své činnosti Bohu⁴⁶ nebo Dáblu⁴⁷. Tato skutečnost by se dala vysvětlit tím, že u konvertitů došlo k vývoji *difúzní identity* (Erikson, 1968)⁴⁸. Konvertité odmítají vymezení sebe samotných jako jedinečných osob, neustále se odvolávají na „vyšší moc“. V tomto případě mohu zmínit primární obranný mechanismus „štěpení“ (McWilliams, 2015), což znamená, že u těchto osob dochází k rozdělení světa mezi dvě síly, dobro a zlo, přičemž osoba je mezi nimi. Tyto dvě síly

⁴⁶ V případě, že je výsledek činnosti pozitivní a uspokojující.

⁴⁷ V případě, že se jim něco nedaří, recidivují nebo potkávají své staré známé. Vykládají to tak, že se o ně „pokouší Dábel“.

⁴⁸ Viz. str.14.

neustále sehrávají o jedince souboj, on se proto musí mít pořád na pozoru a hlídat se, aby se nedostal na „zlou stranu“.

V analyzovaných svědectvích představuje náboženská konverze zlomový okamžik a obrat v životě člověka, který se pojí s vnitřními i vnějšími změnami, jak uvedl Beit-Hallahmi (2014). Díky těmto změnám vidí jedinec nové perspektivy, které vedou ke zhodnocení dosavadního způsobu života. Dochází ke změně identity a pomyslnému opuštění vlastní minulosti skrze narativ. Jedinec získává díky náboženské konverzi a společenství věřících lidí novou identitu, díky které má vyšší sebedůvěru a sebeúctu.

V rámci průběhu náboženské konverze se dá na základě analýzy usoudit, že u konvertitů s kriminální minulostí existuje vzorec, podle kterého k obrácení dochází. V návaznosti na Rigsbyho *Model náboženské konverze a transformace* (2014) v kombinaci s *teorií kognitivní transformace*⁴⁹ Giordanové a jejích kolegů jsem došla k následujícímu výsledku. U budoucích konvertitů se vyskytuje *napětí* z aktuální situace, aktuálního životního stylu. Cítí se ohroženi, nebo mají pocit, že jejich život postrádá smysl. Na tuto fázi navazuje *touha*, kdy jsou jedinci nakloněni změnám a rozhodují se svůj život posunout jiným směrem. To je moment, kdy přichází *převozník*⁵⁰, který budoucím konvertitům představuje Boha a cestu víry. Autoři narativů jsou nyní velmi zvědaví⁵¹, protože Bůh i víra pro ně představují často dosud nepoznané. V některých případech se vyskytuje *svůdce*⁵². Může se jednat o osobu nebo o činnost, kterou autoři narativu vykonávají a dostávají se kvůli tomu zpátky ke starému životu, setkávají se s tehdejšími přáteli a schází na scesti. Nyní je důležitá role *pomocníků*⁵³, kteří buď konvertity upozorní na jejich nevhodné chování vůči Bohu, nebo samotní konvertité pomocníka vyhledají a žádají ho o pomoc, protože si jsou vědomi hříchu. Díky *pomocníkům* a někdy i *převozníkům*, si budoucí konvertité uvědomí, že je páčání trestné činnosti špatné⁵⁴. *Pomocníci* pomáhají rovněž s konstruováním nové identity⁵⁵ budoucího konvertity. Pomáhají vykládat jeho kriminální minulost v souladu s narativem

⁴⁹ Připomínám, že tato teorie naznačuje, že pro zastavení kriminální činnosti je třeba čtyř typů vzájemně se prolínajících kognitivních transformací (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002)

⁵⁰ Převozník se nevyskytuje v Rigsbyho modelu, ale byl zakódován při analýze dat.

⁵¹ To odpovídá druhému typu kognitivní transformace, „zaujetí člověka“. Konvertita o Bohu a víře od této doby musí neustále přemýšlet.

⁵² Svůdce se také nevyskytuje v Rigsbyho modelu. Tento kód byl nalezen při analýze dat.

⁵³ Pomocníci se v Rigsbyho modelu vyskytují.

⁵⁴ Toto je čtvrtá, poslední fáze kognitivní transformace, díky které jedinec přestává páchat kriminální činy. (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002).

⁵⁵ Jedná se o třetí fázi dle teorie kognitivní transformace (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002), která se v analyzovaných narativech objevuje jako poslední.

Písmo, ve kterém jim Bůh činy odpouští. Na tuto fázi navazuje samotná *transformace*, akt, ve kterém se stane obrácení. Okamžik uvěření v Boha je popisován jako velmi emotivní prožitek, na základě kterého se dle svědectví proměňuje identita konvertitů. Cítí, jako by dostali v životě od Boha „druhou šanci“.

Podle Paloutziana a jeho kolegů ke konverzi pravděpodobněji dospějí ti, kteří měli potíže v období dětství a dospívání (Paloutzian, Richardson & Rambo, 1999). V analyzovaných textech se vyskytovaly popisy extrémně těžkého dětství, kdy jedinci zažívali týrání a nebyla jim poskytnuta láska a potřebná péče. V návaznosti na Kirkpatricka (1995; 1997) se u konvertitů nejspíš nevyvinul bezpečný typ attachmentové vazby, a proto se uchylují k víře. Postava Boha pro ně představuje zdroj bezpečí, jistoty a stálosti, na který se mohou spolehnout, a který je vždy přítomný.

Výsledky analýzy dětství a dospívání konvertitů se shodují s výsledky výzkumu, jež sledoval rozdíly mezi lidmi, kteří se obrátili a těmi, kteří ke konverzi nedošli. Mezi nejvýznamnější rozdíly mezi konvertity a kontrolní skupinou lidí, kteří nekonvertovali, patřila vysoká míra stresu prožívaná v období dětství i dospívání. Dále byla zjištěna vyšší míra užívání drog a psychiatrických problémů. Konvertité vzpomínali na dětství jako na méně šťastné období plné úzkosti oproti nekonvertitům. Stejně emoce byly spojeny s obdobím dospívání, vyskytl se výrazný nárůst hněvu a strachu oproti kontrolní skupině (Ullman, 1982).

Analyzované narativy dále naznačují, že konvertité díky obrácení zažívali pocit „znovuzrození“, očištění, radosti a odpuštění. Podobné pocity vykazovali respondenti ve Starbuckově výzkumu (1899). Konvertité také uvedli, že odolávali pokušení k navrácení se ke starým způsobům života. Někteří konvertité nicméně recidivovali, ale díky společenství a *pomocníkům* se navrátili zpět na cestu víry. Stalo se, že konvertité měli někdy i pochybnosti o tom, zda Bůh skutečně existuje, ale v těchto chvílích zpravidla dostali znamení od Boha, a proto ve víře setrvali.

V souladu s existujícími studiemi a výše uvedenými argumenty lze říct, že se náboženské změny projeví v úplných základech lidské existence (Paloutzian, Richardson & Rambo, 1999; Beit-Hallahmi, 2014). Konvertité popisují vnitřní pocit přeměny, očištění, „smytí špíny“.

Pro budoucí výzkum by bylo zajímavé poznatky bakalářské práce prověřit pomocí narativních rozhovorů⁵⁶. Je však třeba brát ohled na skutečnost, že se jedná pro konvertity o intimní a náročné téma⁵⁷. Podle vzniklého literárního žánru předpokládám, že konvertitům s kriminální minulostí vyhovuje více psaná forma sdělení oproti osobnímu rozhovoru. Skrze vytváření textu si mohou sami danou problematiku lépe uchopit a pracovat s ní.

Limity bakalářské práce

Na místě je zmínit i limity bakalářské práce, které je třeba brát v potaz při vyhodnocování její podstaty. Jako výzkumná metoda byla zvolena narativní analýza, protože náboženské zkušenosti není možné studovat v reálném čase, nýbrž je lze zkoumat retrospektivně (Yamane, 2000). Protože texty obsahují svědectví o zážitku náboženské konverze a mají za cíl ovlivnit další osoby, byly zvoleny jako předmět výzkumu. Určitým limitem nicméně může být právě omezenost dat. Zkoumala jsem celkem dvacet čtyři příběhů v českém jazyce. Některé texty jsou z překladu a kvůli jazykovým nuancím může unikat původní záměr sdělení. Data byla získávána retrospektivně, z toho důvodu se domnívám, že mohlo dojít k nezáměrnému zkreslení vypravěčem.

Jako limit by se též dal vnímat zvolený model náboženské konverze, protože byl vytvořen na základě dat z kriminálního prostředí. Je možné, že při využití odlišného modelu náboženské konverze ke srovnání procesu, by vyšly odlišné výsledky.

Dalším limitem práce může být osoba výzkumníka. Jak už jsem zmínila, celý výzkum je ovlivněn mou osobou a jiný badatel by mohl narativy interpretovat odlišně.

⁵⁶ Sama jsem měla v plánu rozhovory uskutečnit, z důvodu pandemické situace to nakonec bylo znemožněno.

⁵⁷ Téma těžkého dětství, které nemusí být zpracováno i téma a následného procesu náboženské konverze.

4 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak konvertité s kriminální minulostí nahlíží na svou identitu po zakončení procesu náboženské konverze. V rámci práce byl sledován její průběh a byly hledány společné prvky náboženské konverze napříč zkoumanými narativy. Pro tyto účely byl využit *Model náboženské konverze a transformace*, který vytvořil Malcolm L. Rigsby (2014). V teoretické části byl čtenář seznámen s problematikou psychologie náboženství, identity a náboženské konverze, protože se jedná o hlavní koncepty, se kterými jsem následně v empirické části pracovala. Byla popsána teorie kognitivní transformace, jejímiž autory jsou P. Giordanová se svými kolegy (2002) a podrobněji byl popsán i model náboženské konverze osob s kriminální minulostí, jehož autorem je M. L. Rigsby (2014). Teorie kognitivní transformace i model náboženské konverze jsou v empirické části aplikovány na analyzované texty, které sepsali sami konvertité s kriminální minulostí. V empirické části byla data zpracována v souladu s kvalitativním výzkumným designem a jako výzkumná metoda byla zvolena narativní analýza.

Ze samotné analýzy dat vyplývá, že jedinci pocítili změnu v rámci své identity po završení procesu náboženské konverze. Promítá se do jejich hodnot, způsobu přemýšlení, vyjadřování i do změny sociálního okolí. Cítili, jako by dostali v životě od Boha „druhou šanci“. Žádný z konvertitů ve zkoumaných narativech nepopisuje postupnou náboženskou konverzi. U všech je náhlá a stala se prostřednictvím intenzivního emočního zážitku, který se projevuje i fyzickými pocity⁵⁸ v poslední fázi procesu náboženské konverze⁵⁹.

V analýze narativů je také sledováno, jakým způsobem ke konverzi dochází. Do jisté míry byla nalezena paralela s *Modelem náboženské konverze a transformace* Rigsbyho (2014) a *teorií kognitivní transformace* (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002), kdy konvertita vnímá *napětí* ze svého patologického životního stylu a pociťuje *touhu* ke změně. V této chvíli přichází v narativech *převozník*, který svou osobou zaujme bloudícího člověka a ukazuje cestu víry. V některých případech se vyskytne *svůdce* v podobě starého přítele nebo nové práce, která svádí ke starým zvykům, například k závislostnímu chování. *Převozník* a *svůdce* nejsou součástí Rigsbyho modelu (2014). V dalších fázích už se opět objevuje analogie s Rigsbyho modelem (2014), kdy konvertitům na jejich cestě k víře

⁵⁸ Například bylo tělesně pociťováno teplo (Novak, 2008).

⁵⁹ Tedy v *transformaci*.

pomáhají *pomocníci*, kteří rovněž pomáhají s konstruováním nové identity, při kterém si mimo jiné jedinec uvědomí, že páčání kriminálních činů je špatné. Celý proces je završen samotným obrácením se, tedy *transformací*, která přichází náhle a je provázena intenzivními emocemi.

Přínosem bakalářské práce je náhled do procesu náboženské konverze a proměny identity jedinců s kriminální minulostí.

5 Seznam použité literatury

Primární literatura

Eriksen, J. (2002). *Žil jsem v podsvětí*. Praha: Nakladatelství KMS.

Kadaši, P. (2017). *Cesta z pekla*. Albrechtice: Křesťanský život.

Novak, K. (2008). *Křížem krážem na scéně*. Německo: Lichtzeichen verlag.

Šťastný, R., & Matulík, B. (2010). *Diesel II.: Brutální síla, podsvětí, kriminál, křest. Autentický příběh, který ještě neskončil*. Praha: Návrat domů.

Wolf, R. (2019). *Pistole na dně Rýna: životní příběh bývalého mafiána*. Praha: KMS.

Sekundární literatura

Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso books.

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Lawrence Erlbaum.

Allport, G.W. (1960). *Individual and His Religion*. New York: MacMillan.

Báčová, V. (2008). Identita v sociální psychologii. In Výrost, J., & Slaměník, I. (2008). *Sociální psychologie* (2., přeprac. a rozš. vyd). Grada.

Báčová, V. (2003). Osobná identita – konštrukcie – text – hľadanie významu. In Čermák, I., Macek, P. & Hřebíčková, M. (Eds.), *Agrese, identita, osobnost* (201–214). Brno: PÚ AV ČR, SCAN Tišnov.

Barker, E. (1984). *The making of a Moonie: Choice or brainwashing?* Oxford: Blackwell.

Baumeister, R. (1987). How the Self Became a Problem: A Psychological Review of Historical Research. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 163-176.

Beit-Hallahmi, B. (2014). Conversion. In: Leeming, D. A., Madden, K. W., & Marlan, S. (Eds.). (2014). *Encyclopedia of psychology and religion*, (387-392). Springer US.

Blatný, M. (2010). *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss, Vol. 1: Attachment*. New York: Basic Books.

(Česky: (2010). *Vazba*. Praha: Portál)

Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. Tavistock Professional Book*. New York: Basics Books.

Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). Beyond" identity". *Theory and society*, 29(1), 1-47.

Clear, T. R., Hardyman, P. L., Stout, B., Lucken, K., & Dammer, H. R. (2000). The Value of Religion in Prison. *Journal Of Contemporary Criminal Justice*, 16(1), 53-74.
<https://doi.org/10.1177/1043986200016001004>

Crumbaugh, J. C., & Maholick, L. T. (1964). An experimental study in existentialism: The psychometric approach to Frankl's concept of noogenic neurosis. *Journal of clinical psychology*, 20(2), 200-207.

Čermák, I. (2004). Narativní myšlení a skutečnost. *Československá psychologie*, 1(48), 17-26.

Čermák, I. (2002). Myslet narativně (kvalitativní výzkum „on the road“). In Čermák, I. Mioviský, M. (Eds). *Sborník z konference Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu třetího tisíciletí*. Brno: Psychologický ústav AV ČR, Nakladatelství Albert, 11-25.

Disman, M. (2000). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele* (3. vyd). Praha: Karolinum.

Dufková, D., & Kratochvíl, S. (1967). *Psychometrické zkoumání existenciální frustrace*. Československá psychologie, 11(6), 594-597.

Đurđović, M. (2019). *Vyprávění a rozhovor: teorie sociální intersubjektivnosti*. Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton and Comp.

Erikson, E. H. (1956). The Problem of Ego Identity. *Journal Of The American Psychoanalytic Association*, 4(1), 56-121. <https://doi.org/10.1177/000306515600400104>

Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance* (Vol. 2). Stanford university press.

Frankl, V. E. (1996). *Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta.

Geist, B. (2000). *Psychologický slovník* (2. vyd). Vodňář.

Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., & Rudolph, J. L. (2002). Gender, Crime, and Desistance: Toward a Theory of Cognitive Transformation. *American Journal Of Sociology*, 107(4), 990-1064. <https://doi.org/10.1086/343191>

Giordano, P. C., Schroeder, R. D., & Cernkovich, S. A. (2007). Emotions and Crime over the Life Course: A Neo-Meadian Perspective on Criminal Continuity and Change. *American Journal Of Sociology*, 112(6), 1603-1661. <https://doi.org/10.1086/512710>

Goffman, E. (2003). *Stigma: poznámky k problému zvládání narušené identity*. Sociologické nakladatelství.

Grom, B. (1992). *Religionspsychologie*. München: Kösel.

Halama, P. (2006). Osobnostné aspekty náboženskej konverzie. In Halama, P., Adamová, L., Hatoková, M., & Stríženec, M.. (Eds.) *Religiozita, spiritualita a osobnosť; vybrané kapitoly z psychológie náboženstva*. Bratislava, Ústav experimentálnej psychológie SAV.

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
Historical Society of Pennsylvania.(2012). *PhilaPlace*. Retrieved February, 25, 2012.

Holm, N. G. (1998). *Úvod do psychologie náboženství*. Praha: Portál.

Hood, R. W., Spilka, B., Hunsberger, B., & Gorsuch, R. (1996). *The Psychology of Religion: An Empirical Approach* (2.nd ed.). New York: The Guilford Press.

Chrz, V. (2004). Výzkum jako narativní rekonstrukce. In M. Miovský, I. Čermák, & V. Řehan (Eds.), *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku III.*, (pp. 21-32). Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého.

James, W. (1930). *Druhy náboženské zkušenosti*. Melantrich.

Jang, S. J., Johnson, B. R., Hays, J., Hallett, M., & Duwe, G. (2018). Religion and Misconduct in “Angola” Prison: Conversion, Congregational Participation, Religiosity, and Self-Identities. *Justice Quarterly*, 35(3), 412-442.
<https://doi.org/10.1080/07418825.2017.1309057>

Johnson, B. R. (2011). *More god, less crime: Why faith matters and how it could matter more*. West Conshohocken, PA: Templeton Press.

Kalina, K. (2003). *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky.

Kirkpatrick, L. A. (1997). A longitudinal study of changes in religious belief and behavior as a function of individual differences in adult attachment style. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 36(2), 207–217. <https://doi.org/10.2307/1387553>

Kirkpatrick, L. A. (1995). Attachment theory and religious experience. In R. W. Hood, Jr. (Ed.), *Handbook of religious experience* (pp. 446–475). Religious Education Press.

Koenig, H. G., King, D. E., & Carson, V. B. (2012). *Handbook of religion and health* (2nd ed.). Oxford University Press.

Macek, P. (2003). Identita jako proces: vývojový přístup a styly sebedefinování. In Čermák, I., Macek, P. & Hřebíčková, M. (Eds.), *Agrese, identita, osobnost* (201–214). Brno: PÚ AV ČR, SCAN Tišnov.

Magaldi-Dopman, D., & Park-Taylor, J. (2010). Sacred adolescence: Practical suggestions for psychologists working with adolescents' religious and spiritual identity. *Professional Psychology: Research And Practice*, 41(5), 382-390. <https://doi.org/10.1037/a0020941>

Mašková, E. Vybrané aspekty náboženské konverze. In Hubálek, T. (2012). *Sborník z Mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*. Epocha.

McLean, K. C., Pasupathi, M., & Pals, J. L. (2007). Selves creating stories creating selves: A process model of self-development. *Personality and social psychology review*, 11(3), 262-278.

McWilliams, N. (2015). *Psychoanalytická diagnóza: porozumění struktuře osobnosti v klinickém procesu*. Praha: Portál.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage Publications, Inc.

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.

Morgensternová, M., & Šulová, L. (2007). *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum.

Paloutzian, R. F. (1981). Purpose in life and value changes following conversion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(6), 1153–1160. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.41.6.1153>

Paloutzian, R. F., Richardson, J. T., & Rambo, L. R. (1999). Religious conversion and personality change. *Journal of personality*, 67(6), 1047-1079.

Pargament, K.I. (1997). *The Psychology of Religion and Coping*. New York-London: Guilford Press.

Paulík, K. (2010). *Psychologie lidské odolnosti*. Grada.

Pechová, O. (2011). *Psychologie náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Popp-Baier, U. (2001). *Narrating Embodied Aims. Self-transformation in Conversion Narratives – A Psychological Analysis* [41 paragraphs]. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 2(3), Art. 16, <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs0103165>

Rambo, L. R. (1993). *Understanding religious conversion*. New Haven, CT: Yale University Press.

Rigsby, M. L. (2014). Religious conversion in prison: Prosocial v. antisocial identities. *International Journal of Education and Social Science*, 1(4), 61-77.

Slezáčková, A. (2010): Štěstí jako předmět vědeckého zkoumání pozitivní psychologie. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Řada psychologická. Brno, MU, 5-18.

Smékal, V. (1997). Předmluva k českému vydání. In Holm, N. G. (1998). *Úvod do psychologie náboženství*. Praha: Portál.

Smith, C. (2003). *Moral, believing animals: Human personhood and culture*. Oxford University Press.

Snook, D. W., Williams, M. J., & Horgan, J. G. (2019). Issues in the Sociology and Psychology of Religious Conversion. *Pastoral Psychology*, 68(2), 223-240. <https://doi.org/10.1007/s11089-018-0841-1>.

Spilka, B., Hood, R. W., Hunsberger, B., & Gorsuch, R. (2003). *The Psychology of Religion: An Empirical Approach*. New York: Guilford Press.

Starbuck, E. D. (1899). *The Psychology of Religion*. New York: Scribner.

Strauss, A. L., & Corbin, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce.

Stryker, S. (1968). Identity Salience and Role Performance: The Relevance of Symbolic Interaction Theory for Family Research. *Journal Of Marriage And The Family*, 30(4). <https://doi.org/10.2307/349494>

Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American sociological review*, 22(6), 664-670.

Tyrlík, M., Macek, P., & Širůček, J. (Eds.). (2010). *Sebepojetí a identita v adolescenci: sociální a kulturní kontext*. Brno: Masarykova univerzita.

Ullman, C. (1982). Cognitive and emotional antecedents of religious conversion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(1), 183–192. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.43.1.183>.

Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová* (Vyd. 3., rozš. a přeprac). Praha: Portál.

Vaňková, I. (2017). *Život ako story – ja ako text. Naratívne perspektívy v skúmaní osobnej identity človeka*. Prešov: PU v Prešove.

Vergote, A. (1966). *Psychologie religieuse*. Bruxelles: Charles Dessart.

Yamane, D. (2000). *Narrative and religious experience*. *Sociology of religion*, 61(2), 171-189.

Zinnbauer, B.J., & Pargament, K.I. (1998). *Spiritual Conversion: A Study of Religious Change among College Students*. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 37, 161–180.

6 Seznam příloh

Příloha 1 – Myšlenková mapa číslo 1, Prvotní analýza textů, nalézání společných kódů.

Příloha 2 – Myšlenková mapa číslo 2, Život konvertitů.

Příloha 3 – Myšlenková mapa číslo 3, Klíčové události v životě podle modelu Náboženské konverze a transformace (Rigsby, 2014)